T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA KAYGI BOZUKLUKLARI İLE ANNELERİN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Selma KARAHAN

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Hatice Güneş

İstanbul – 2024

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Selma KARAHAN

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Okul Öncesi Çocuklarda Kaygı Bozuklukları ile Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji Ana Bilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 15.01.2024

Sayfa Sayısı : 91

Tez Danışmanları : Dr.Öğr.Üyesi Hatice GÜNEŞ

Dizin Terimleri : Okul Öncesi Dönem ,Kaygı ,Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Türkçe Özet : Bu çalışma okul öncesi dönem çocuklarında kaygı bozukları ile annelerinin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2023-2024 eğitim öğretim döneminde İstanbul' Avrupa yakasında bir özel eğitim kurumuna bağlı okulların okul öncesi kademesinde öğrenim gören okul öncesi eğitim öğrencileri ve anneleri oluşturacaktır. Örneklem ise 2023-2024 eğitim öğretim döneminde çocuğu okul öncesi eğitime devam eden 100 anne ve çocuklarından oluşacaktır. Araştırmada veri toplamak üzere sosyodemografik veri formu, Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (OÖÇAÖ) (Ebeveyn Formu) ve Şema Mod Envanteri kullanılmıştır. SPSS

25 programı kullanılarak gerçekleştirilen veri analizi, %95 güven düzeyiyle yapılmıştır. Çalışma kapsamında, ölçekler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla korelasyon testi uygulanmış ve ölçeğin güvenirlik analizi için Croanbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Dağıtım Listesi **:** 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Selma KARAHAN

T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA KAYGI BOZUKLUKLARI İLE ANNELERİN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Selma KARAHAN

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Hatice GÜNEŞ

İstanbul – 2024

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Selma KARAHAN

…..…/..…../2024

T.C.

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Selma KARAHAN' ın **"Okul Öncesi Çocuklarda Kaygı Bozuklukları İle Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"** adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Prof. Dr. Canan TANIDIR

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ

(Danışman)

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / .... / 2024

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarında görülen kaygı bozuklukları ile annelerinin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini okul öncesi kuruma devam eden 36-72 ay aralığında 100 çocuk (56 kız, 44 erkek) ve anneleri (36.91±4.86 yaş) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla sosyodemografik veri formu, Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (OÖÇAÖ) (Ebeveyn Formu) ve Şema Mod Envanteri kullanılmıştır. .

Yapılan analiz sonucunda çocuktaki kaygı bozuklukları ölçeği (OÖÇAÖ-EF) toplam puanlarına göre genel anksiyete ve annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk(r=.427; p<.01), Dürtüsel Çocuk(r=.238; p<.05),Denetimsiz Çocuk (r=.197; p<.05),Kopuk Korungan(r=.322; p<.01),Cezalandırıcı Ebeveyn (r=.423; p<.01) şema modları arasında pozitif yönlü korelasyon; Mutlu Çocuk(r=-.378; p<.01) ve Sağlıklı Yetişkin(r=-.275; p<.05) şema modları arasında ise negatif yönlü korelasyon saptanmıştır. Çocuktaki sosyal anksiyete belirtileri ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk(r=.218; p<.05) şema modu arasında pozitif; Büyüklenmeci(r=-.199; p<.05) şema modu arasında ise negatif yönlü bir korelasyon belirlenmiştir. Çocuktaki ayrılma anksiyetesi ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk(r=.221; p<.05), Denetimsiz Çocuk(r=.245; p<.05), Kopuk Korungan(r=.253; p<.05),Cezalandırıcı Ebeveyn(r=.323; p<.01) ve Şüpheci Aşırı Denetimci(r=.207; p<.05) şema modları arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir. OÖÇAÖ-EF fiziksel zarardan korku puanları ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk (r=.340; p<.01), Kopuk Korungan (r=.360; p<.01), Cezalandırıcı Ebeveyn(r=.337; p<.01), Kurnaz Avcı (r=.204; p<.05) ve Şüpheci Aşırı Denetimci (r=.233; p<.05) şema modları arasında pozitif korelasyon; Mutlu Çocuk(r=-.281; p<.01) şema modu arasında ise negatif korelasyon saptanmıştır. Çocuktaki Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) belirtileri ve annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Öfkeli Çocuk (r=249; p<.05), Hiddetli Çocuk (r=.349; p<.01), Dürtüsel Çocuk(r=.255; p<.05), Büyüklenmeci (r=.247; p<.05), Zorba ve Saldırgan (r=.257; p<.01), Cezalandırıcı Ebeveyn (r=.423; p<.01), Talepkar Ebeveyn (r=.246; p<.05),

Entrikacı ve Manüpilatif (r=.388; p<.01), Kurnaz Avcı (r=.268; p<.01), Şüpheci Aşırı Denetimci (r=.282; p<.01) ve Adli Büyüklenmeci (r=.248; p<.05) şema modları arasında pozitif korelasyon saptanmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasında bir ilişki olabileceği görüşünü destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Kaygı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

ABSTRACT

This study examined the relationship between anxiety disorders in preschool children and their mothers' early maladaptive schemas. The sample of the study consisted of 100 children aged 36-72 months (56 girls, 44 boys) and their mothers (36.91±4.86 years) attending a preschool institution. Sociodemographic data form, Anxiety in Preschool Children Scale (AASC) (Parent Form) and Schema Mode Inventory were used to collect data. .

As a result of the analysis, general anxiety and early maladaptive schemas of the mother, Fragile Child (r=.427; p<.01), Impulsive Child (r=.238; p<.05), Uncontrolled Child (r=.197; p<. 05), Detached Protective (r=.322; p<.01), Punitive Parent (r=.423; p<.01) schema modes, and negative correlations were found between Happy Child (r=-.378; p<.01) and Healthy Adult (r=-.275; p<.05) schema modes. There was a positive correlation between the child's social anxiety symptoms and the mother's early maladaptive schemas, Fragile Child (r=.218; p<.05) schema mode and a negative correlation between Grandiose (r=-.199; p<.05) schema mode. There was a positive correlation between separation anxiety in the child and the schema modes of Fragile Child (r=.221; p<.05), Uncontrolled Child (r=.245; p<.05), Detached Protective (r=.253; p<.05), Punitive Parent (r=.323; p<.01) and Suspicious Overcontrolling (r=.207; p<.05), which are among the early maladaptive schemas of the mother. There was a positive correlation between the scores of fear of physical harm and the early maladaptive schemas of the mother such as Fragile Child (r=.340; p<.01), Detached Protective (r=.360; p<.01), Punitive Parent (r=.337; p<. 01), Cunning Hunter (r=.204; p<.05) and Skeptical Overcontroller (r=.233; p<.05) schema modes, and a negative correlation was found between the Happy Child (r=-.281; p<.01) schema mode. There was a positive correlation between the symptoms of Obsessive Compulsive Disorder (OCD) in the child and the early maladaptive schemas of the mother such as Angry Child (r=249; p<.05), Raging Child (r=.349; p<.01), Impulsive Child (r=.255; p<.05), Grandiose (r=.247; p<.05), Bullying and Aggressive (r=.257; p<. 01), Punitive Parent (r=.423; p<.01), Demanding Parent (r=.246; p<.05), Intrusive and Manipulative (r=.388; p<.01), Cunning Hunter (r=.268; p<.01), Suspicious Overcontrolling (r=.282; p<.01) and Forensic Grandiose (r=.248; p<.05) schema modes. The findings of this

study support the view that there may be a relationship between anxiety disorders in preschool children and early maladaptive schemas of mothers.
Keywords: Preschool Period, Anxiety , Early Maladaptive Schemas

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
ÖNSÖZ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Problemi 4
1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.3. Araştırmanın Önemi 4
1.4. Araştırmanın Sayıltıları 4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 5
1.6. Araştırmanın Hipotezleri 5

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Okul Öncesi Eğitim 8
2.2. Kaygı Kavramı 9
2.2.1. Yetişkinlikte Kaygı 11
2.2.2. Çocuklukta Kaygı 12
2.3. Kaygı Türleri 15
2.3.1. Özgül Fobi 15
2.3.2. Sosyal Kaygı 16
2.3.3. Yaygın Kaygı 17
2.3.4. Ayrılık Kaygısı 18
2.3.5. Panik Bozukluk 19
2.3.6. 3-6 Yaş Çocuklarında Kaygıyı Etkileyen Faktörler 20
2.3.6.1. Yaş 21
2.3.6.2. Anne-Baba Tutumları 22
2.3.6.3. Öğrenim Düzeyi 23
2.3.6.4. Sosyo-ekonomik Durum 23
2.3.6.5. Kardeş Sayısı 24
2.3.6.6. Mizaç 25
2.3.6.7. Hastalık 25
2.4. Şemalar 26
2.5. Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 34
3.2. Evren ve Örneklem 34
3.3. Veri Toplama Araçları 35
3.4. Kişisel Bilgi Formu 35
3.5. Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (OÖÇAÖ) 35
3.6. Şema Mod Envanteri (ŞME) 36
3.7. Veri Analizi 36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR

4.1. Betimleyici Verilerin Analizi 37

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER 47
KAYNAKÇA 53
EKLER 65

KISALTMALAR

APA	**:**	American Psychological Association
OKB	**:**	Obsesif Kompülsif Bozukluk
OÖÇAÖ-EF	**:**	Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Ölçeği Ebeveyn Formu
ŞME	**:**	Şema Mod Envanteri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....38
Tablo-2. ŞME ve OÖÇA-EF için Betimleyici İstatistikler.....39
Tablo-3. ŞME ve OÖÇA-EF Puanları için Cronbach's Alfa Güvenirlik Analizi Sonuçları.42
Tablo-4. ŞME ve OÖÇA-EF Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....44

ÖNSÖZ

Bu çalışma sadece bir tez çalışması değildir.İdeallerimi gerçekleştirebileceğimin bir kanıtı,zamanı ve şartları zorlayarak başarıyı yakalamanın bir resmidir.Hayatın koşturmacası içinde sadece hedefime odaklanarak ve ulaşacağım noktanın kıymetini başından bilerek yavaş ve ağır adımlarla yürüyüp kendimi gerçekleştirdiğim bir eserdir. Bu zorlu süreçte karşılaştığım her engelle başa çıkma azmi ve özveri, benim için gerçek bir öğrenme deneyimi oldu. Kendime olan inancımı güçlendiren bu süreçte, kendi sınırlarımı zorlama ve potansiyelimi keşfetme fırsatı buldum. Kendime, bu yoğun ve zorlu süreçte gösterdiğim sabır, azim ve özveriden dolayı gurur duyuyorum.

Araştırma sürecinde beni cesaretlendiren ve bilgi paylaşımında bulunan değerli Beyza Sevim Uyar'a teşekkür etmek isterim. Danışman hocam Dr.Hatice Güneş'e de teşekkürlerimi borç bilirim. Katılımcılarımıza içtenlikle minnettarım; bu çalışmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasına katkıda bulundukları için.

Aileme, özellikle de anneme ve babama, canım oğlum Erdinç ve canım kızım Derin'e ve uzakları yakın kılan canım abim Erdinç Irak'a sürekli motivasyon ve destekleri için teşekkür ederim. Bu süreçteki zorluklarla başa çıkmamı sağlayan güçlü desteklerini hiçbir zaman unutmayacağım. Sizlerin destekleri olmadan bu çalışma aynı başarıya ulaşamazdı.

GİRİŞ

Kaygı kavramı doğal hayatın akışında rahatsız edici bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2014). Diğer taraftan insanın var olduğu günden beri varoluşuna yönelik her türlü tehdide yönelik duygu olarak da ifade edilmektedir (Öztürk, 2008).

Kaygının, psikoloji tarihine bakıldığında, ilk defa Freud tarafından gündeme getirildiği ve incelendiği görülmüştür. Freud'un kaygıya dair merakının nedeni psikolojik bozuklukların nedeni üzerine çalışmasıdır (akt. Geçtan, 2002). Freud'un kaygıya yönelik iki değişik zaman aralığında iki değişik yorumu olduğu bilinmektedir. Daha evvelki araştırmalarında Freud kaygı için bastırılan ve boşaltılamayan libido temelli olduğunu; daha sonraki araştırmalarında ise ego adına fonksiyonel yararına dikkat çekerek kaygının bastırmaya sebep olduğu fikrini savunmuştur (Spielberger, 1966). Bununla birlikte kaygının bir adaptasyon ya da hayatı devam ettirme maksadıyla tehdide karşı bir reaksiyon olduğunu; bastırıldığı zaman öteki hislerin de kaygıya dönüşebileceğini belirtmiştir (Freud, 2018). Kaygı bireyin vücudunda tecrübe ettiği bazı farklılıklar da oluşturmaktadır. DSM-V'e göre kalp çarpıntısı, terleme, başta ağrı, fazla tuvalete gitme, mide bulantısı, bağırsaklarda hareketlilik, baş dönmesi kaygının sebep olduğu başlıca fiziksel farklılıklardandır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Bahsi geçen bu göstergeler de bireyden bireye farklılık sergilemektedir.

Kaygı, çocukluk dönemi ruhsal problemlerinde öne çıkanlar içerisindedir. Anna Freud (2013) kaygı göstermeyen çocuk bulunmadığını; tüm gelişim döneminde yan göstergeler ya da doğrudan bir kaygı çeşidinin bu döneme eşlik ettiğini belirtmiştir. Muris ve arkadaşları (2002) kaygıyı genellikle çocukluk dönemi korkuları neticesinde meydana gelen rahatsızlık oluşturan hisler arasında göstermiştir.

Birçok yaklaşım, çevresel etkenler noktasında çocuk kaygısının ilerlemesinde ve devam ettirilmesinde anne-babanın rolüne dikkat çekmektedir. Gerçekleştirilen bir araştırmada, ileri seviyede anne ve baba kontrolü ile karakterize olan anne ve baba - çocuk ilişkilerinde, kaygılı bir zihinsel modelin, anne baba desteği ve çocuktaki davranışsal kaçınmanın anne-babanın pekiştirmesiyle gün geçtikçe çocukta kaygının ilerlemesine ve devam ettirilmesine neden olacağı belirtilmektedir (Kerns ve ark.,

2017). Bu sayede anne- babanın gösterdiği tavırdan dolayı çocukta kaygı oluşabileceği de anlaşılmaktadır.

Azar ve ark. (2005) tarafından anne babaların çocuk büyütme davranışlarının, bakıcılık görevlerinin, bu görevdeki fonksiyonlarının, genel manada çocukların ne tür şeylere gereksinimi olduğu ve özel olarak çocuklarının neye benzediğiyle alakalı tüm şeylerin "şemaları" tarafından idare edildiği belirtilmiştir. Bu durumla bağlantılı şekilde, anne- babaların şemaları uyumsuz olduğu zaman anne babalığa yönelik davranışlarının da işlevsizleştiği görülmektedir. Bu olumsuz durum neticesinde çocukların psikopatoloji geliştirmesi de olasıdır.

Şemalar, bireyin dünyayı, kendisini ve başkalarını anlayışını etkilemektedir. Bu şemalar, erken çocukluk deneyimleri sırasında (çocukların yaşamlarında travma rolü oynayan) oluşmakta ve bireyin çevresel olaylara tepkisini kontrol etmektedir ((Rafaeli ve ark., 2010). Anne ya da baba olan bir insan, yeniden şemaları aktif hale getirerek bu görevi tecrübe etmektedir. Örneğin, bağımlılık/yetersizlik şeması bulunan bir anne baba çocuğunu kendine bağımlı duruma getirebilmektedir veya ileri standartlar/mükemmeliyetçilik şeması bulunan bir anne ve baba çocuğuna çok aşırı eleştirel bakarak baskı uygulayabilmektedir. Gerçekleştirilen bir araştırmada, kız çocuklarının anneyle kusurlu olma ve risklere karşı dayanıksız olma şemalarının, babasıyla ise kusurlu olma ve kendini feda etme şemalarının benzediğini; erkek çocuklarda ise anneyle pesimistlik şeması, baba ile de risklere karşı dayanıksız olma şemalarının benzediği belirlenmiştir (Mącik ve ark., 2016). Buradan yola çıkarak anne ve babanın şemalarının çocuklarına hem ebeveynlik tavrı hem de ebeveynlik hareketi vasıtasıyla geçtiği belirtilebilmektedir. Gerçekleştirilen diğer bir araştırmada ise, anne ve babanın şemalarının çocuklarına geçtiği düşüncesi desteklenmiştir; araştırma ayrıca aynı geçişi, anne ve babanın şemalarla mücadele etme tekniklerinden "aşırı telafi" ve negatif ebeveynlik ile belirtmektedir (Sundag ve ark., 2018). Kuşaklar arası şema geçişinin ardından çocuklar anne ve babalarından aldıkları şemalar temelinde duygu, inanç ve davranışlar geliştirebilmektedirler. (Ghamkhar Fard ve ark. 2014) Tekrarlanan şemaları bulunan annelerin çocuklarına savunmasızlık, yetersizlik, mücadele edememe ve dünyanın emniyetli olmadığı mesajını verebileceklerini ileri sürmüşlerdir. Kaygı da bu geçişin ardından çocukta meydana gelebilecek semptomların içerisinde belirtilmektedir. Çocuğun şemaları ve annenin şemalarının

çocuklarda oluşan kaygıyla bağlantısını ele alan bir çalışmada, çocuklardaki kaygı puanlarının esas olarak yalnızlık, katlanma ve dayanıksız olma şemalarınca yordandığını; başarısız olma şemasının kızlarda kaygı göstergeleriyle kuvvetli bir biçimde alakalı olduğunu; annenin şemalarınınsa çocuklarda kaygıyı güçsüz bir biçimde yordadığı belirlenmiştir (Ghamkhar Fard ve ark., 2014). Böylelikle literatürün birbirini destekleyen sonuçlara yer verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın problem cümlesi "Okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkin var mıdır?" şeklindedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Okul öncesi kuruma devam eden 3-6 yaş arası çocukların yaşadıkları kaygı problemlerine annelerinin erken dönem uyumsuz şemalarının ne yönde etki ettiğinin araştırılması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi çocuklarda genellikle henüz ebeveynden uzun süreli ayrılma, sosyalleşme görülmediği için kaygı gelişimi muhtemeldir. Kaygısı yüksek çocuklar, mizaç gibi doğuştan getirilen niteliklerle değerlendirilebilir. Oysa sosyal ortamdan geri çekilme, alınan yorumlara aşırı hassasiyet, kendini dışa vurmada sorun yaşama gibi öne çıkan nitelikler önemlidir (Yavuzer, 2003). Okula devam etmeme isteği yaratacak bu faktörlerin tüm etkenlerini ele almak bundan sonraki çalışmalara da ışık tutacaktır. Bu çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların kaygıları ile ebeveynlerden özellikle annenin erken dönem şemaları birlikte ele alınacaktır. Ebeveynlerin erken dönem şemalarının tespiti kendi kaygıları ve çocukların kaygısı arasındaki ilişkinin araştırılması açısından önemlidir. Türkiye'de bu bağlamda kaynak azlığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan diğer çalışmalar için temel taşıması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmada kullanılacak form ve ölçeklerin, bağımlı ve bağımsız değişkenleri ölçebilecek yeterlilikte olduğu varsayılmıştır. Diğer bir varsayım ise araştırmaya katılanların, form ve ölçekteki soruları güvenilir şekilde cevaplayacaklarıdır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini 2023-2024 eğitim öğretim döneminde öğrenim gören okul öncesi eğitim öğrencileri ve anneleri oluşturmaktadır. Örneklem ise 2023-2024 eğitim öğretim döneminde çocuğu okul öncesi eğitime devam eden 100 anne ve çocuklarından oluşmaktadır. Bu sebeple elde edilen bulguların genelleştirilmesi sınırlılık içermektedir. Elde edilen bilgiler söz konusu iki ölçek ve bilgi formu ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Hipotezleri

H_1: Okul öncesi çocukların kaygı düzeyleri ile annenin erken dönem uyumsuz şemaları arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Alt hipotezler ise:

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından kırılgan çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından öfkeli çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından hiddetli çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından dürtüsel çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından denetimsiz çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından mutlu çocuk şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından söz dinleyen/teslimci şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından kopuk korungan şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından kopuk kendini yatıştırıcı şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından büyüklenmeci şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından zorba ve saldırgan şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından cezalandırıcı ebeveyn şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından talepkâr ebeveyn şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından sağlıklı yetişkin şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından entrikacı ve manüpilatif şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından kurnaz avcı şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından öfkeli korungan şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından şüpheci aşırı denetimci şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

Annenin erken dönem uyumsuz şemalarından adli büyüklenmeci şeması ile çocuktaki kaygı düzeyi (toplumsal anksiyete bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve özgül fobi) arasında ilişki vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal çerçeve bağlamında okul öncesi eğitim, kaygı tanımı ve okul öncesi çocuklarda kaygı başlıklarına yer verilecektir.

2.1. Okul Öncesi Eğitim

Okula başlamadan evvelki dönemde eğitimi; 0 ile 72 ay periyodundaki çocuklar adına ilerleme seviyeleri ve bireysel değişiklikler adına uygun, çok fazla uyarısı bulunan çevresel imkanlar sağlayan, çocukların fiziksel manada, emosyonel ve sosyal bakımdan ilerlemelerine destek olan, kendilerini toplumun kültürel manadaki değeri yönünde, en iyi biçimde idare edebilen ve okul sürecine hazırlayabilen esas olarak kabul edilen eğitim kapsamı dahilinde olan, bir eğitim sürecidir (Komisyon, 1993). Eğitim ilk olarak ailede başlayan ve kişinin yaşamı süresince devam eden bir periyottur. En kapsamlı manasıyla çocuğun doğduğu zamandan ilkokula başlayıncaya değin devam eden evreye okul öncesi dönem, bu evredeki eğitsel faaliyetlerin tamamına da okul öncesi eğitim denilmektedir (Oktay, 1990). Bu aşamada çocuğun bedensel, toplumsal ve ruhsal ilerlemesinin desteklenmesi, ailenin ve eğitimcinin yardımı ve fiziki ortamın sağladığı olanaklar yönünde gerçekleşmektedir (Baran, Yılmaz ve Yıldırım, 2007). Eğitim yaşamının başladığı bu evrede çocuk, ailesinden ilk kez ayrılmaktadır. Kendi akranlarıyla beraber sosyal bir hayata katılan çocuk kolektif yaşamın içinde bir birey olarak var olmaya başlamaktadır. Çocuğun kişiliğinin esaslarının belirlendiği evre okul öncesi evredir. Bu evrede rahatlıkla edinilebilecek hareketler yaşamının ilerleyen evresinde bedensel, emosyonel, sosyal, dil, bilişsel ilerlemelerine etki eden ve farklılaşması güç kabul edilebilecek kalıcı kişilik niteliklerinin oluşmasına imkan vermektedir. Çocuk okulda yalnızca sosyal açıdan kabul gören davranışları edinmez, bununla birlikte erişkinlerle ve yaşıtlarıyla ne şekilde interaktif bir iletişim oluşturacağını da öğrenmektedir (McDevitt ve Ormrod, 2014). Çocukların olumlu davranışları, alışkanlıkları edinmesi, bütün durumların pozitif bir biçimde ilerletilmesi, bu eğitimi verecek öğretmenlerin yeterli olmasının öneminin bir ibaresidir. Okul öncesi eğitimi alan çocukların zihinsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimlerinin almayanlara nazaran daha iyi olduğu gözlenmektedir. Yalnızca okulda verilen eğitimi yeterli kabul etmek doğru değildir. Aileyle

gerçekleştirilecek olan işbirliği okulda verilen eğitimin evde de sürmesi çocuk da beklenilen davranışsal ve gelişimsel farklılığın kısa sürede kalıcı olmasına imkan tanıyacaktır. Bu şekildeki ve bunun gibi benzer tüm neticelere dikkat edildiğinde okul öncesi eğitimin ne kadar önemli ve lüzumlu olduğu ortaya çıkmaktadır (Marbina vd., 2015).

2.2. Kaygı Kavramı

Kaygı, kısaca belirtmek gerekirse endişe duymak ve tedirginlik hissetmek şeklinde ifade edilebilmektedir. Hayatı riske sokan olgu ve hallerde kişi korku ve endişe duygusuna kapılmaktadır. Reel bir tehlike bulunduğunda bu his korku şeklinde isimlendirilirken, kişinin o an içinde bulunduğu ya da ileride ne şekilde oluşacağını sezemediği, olası hallerle alakalı duyduğu his kaygı şeklinde isimlendirilmektedir (Şahin, 2019). Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) (2013)'nin tanımında kaygı, beynin tehlikeli duruma karşı meydana getirdiği normal uygun bir karşılıktır, yoğunluğu ve kalıcılığı çoğaldıkça maladaptif nitelik edinen ve kaçınma hareketinin ilerlemesine neden olan bir yapıya sahiptir. Kuvvetli bir olumsuz his ile fiziksel gerginlik göstergelerinin beraber ilerlediği, kişinin geleceğe dair tehlike ya da şanssızlık beklentisidir.

Benimsenmiş davranış sorunu şeklinde bilinen kaygı (Stacks ve Goff, 2006), kişinin varoluşunun esas hislerinden biridir ve anlaşılmayan bir nedenden ötürü duyulan bir korku, kararsızlık ve sıkıntı şeklinde ortaya çıkmaktadır. (Kuzgun, 2011) Türk Dil Kurumu kaygının sözcük manasını "üzüntü, endişe duyulan düşünce, gam, tasa, genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu" şeklinde belirtmektedir (TDK, 2020). Kaygı seviyesinin fazla olmaması bireyde bir güdülenme oluşturabilmekle beraber kaygı seviyesindeki artış ise mutsuzluk, huzursuzluk şeklinde olumsuz hisleri oluşturmaktadır ve bireyin sosyal ilişkilerine de etkide bulunabilmektedir (Berksun, 2003).

Kaygı, sebebi net bir biçimde belli olmayan güvensizlik hissinden ortaya çıkan ve bilinç dışında bireyin korkularının veya karşılanmayan arzularının neticesinde meydana gelen bir sıkıntı veya endişe hissi şeklinde de belirtilebilmektedir (Bakırcıoğlu, 2006). Kaygı kişilerin şu anda ya da gelecekte ne şekilde meydana geleceği belirgin olmayan belki de meydana gelme olasılığı bulunmayan bir durumla

alakalı kaygılı ve tedirginlik duyma durumu olarak da belirtilebilmektedir (Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2017). Çocukların ilerlemesinin normal bir unsuru olan kaygı hissi, riskli hallere karşı uyarı ve uyum sağlama fonksiyonunu görürken, kaygının yoğunluğunda ve sürekliliğinde oluşacak artışta bireyin gerek performansında gerekse de uyumunda arzu edilmeyen neticelere sebep olabilmektedir. Kaygıdaki bu devamlı ve şiddetli bir biçimde oluşan artış çocukların işlevsellik düzeylerinde sıkıntılara sebep olabilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003).

Dağ (1999) kaygıyı; sevinç, hüzün, korku, sinir şeklinde esas hislerden olmakla beraber korkunun daha da kapsamlı hali olarak belirtmiştir. Kaygısı olan insan devamlı korku durumundadır ve bunun belirgin bir uyarıcısı da olmamaktadır. Bu his rahatsızlık vermektedir ve kişi sıkıntı içindedir. Ayrıca kaygının sebebini de bulamamaktadır.

Kişiler kaygı duydukları vakitlerde sıklıkla olumsuz bir şeylerin meydana geleceğine inanmaktadırlar. Bu şekilde düşündükleri vakitlerde zihinlerinde ortaya çıkan fikirler bu riske karşı ne şekilde kaçınacaklarına yoğunlaşmaktadırlar. Şüphesiz bu şekilde bir durum tehlike zamanında fayda sağlayabilmektedir. Örneğin; bir çocuk yola fırlamaktayken çocuğu yoldaki arabalardan uzak tutmaya yoğunlaşmak ve öteki fikirleri zihne getirmemek gerekmektedir (Creswell ve Willets, 2020). Kişiler uyaranı belirli hallerle mücadele etmekte kolaylık hissederken, uyaranı belirsiz hallerle mücadele etmekte güçlük yaşamakta, bu durum da kaygı hissinin meydana gelmesine neden olmaktadır (Dağ, 1999). Kişilerin bir korku ya da bir kaygı zamanında hareket biçimi sıklıkla savaş veya da uzaklaş reaksiyonu olarak meydana gelir yani ya uyaranla mücadele eder ya da imkanları oranında uzaklaşmaya çalışmaktadır.

Bir anda karşılaşılan risklere karşı verilen bu reaksiyonlar en faydalı çözüm yöntemidir. Esasen hayat içerisinde bu reaksiyon faaliyetlerimizde yardımcı olmaktadır. Örneğin hazırlık yapmamız gereken ciddi bir sınavda bizi güdüleyebilmektedir ve performansımıza da etkide bulunabilmektedir (Creswell ve Willets, 2020). Buradan hareketle, kaygı kişilerde doğuştan beri olan ve normal bir düzeyde olduğu müddetçe yaşanılması lüzumlu olan bir histir. Kaygı normal bir düzeyde olduğu müddetçe bireyleri başarı elde etmeye yöneltir ve hayattaki risklerden korumaya yardımcı olmaktadır ancak normal düzeyin dışındaysa bu halde bireylerin hayatına negatif bir biçimde etkide bulunmaktadır (Cüceloğlu, 1998).

Kaygı hissini pozitif ve de negatif şekilde değerlendirmek mümkündür. Kaygının pozitif yanları bireyi korkulan durumlara karşı tedbirli olmaya yöneltmesi, sevinçli ve başarılı duruma getirmesidir. Fakat negatif şekilde değerlendirildiğinde kaygı bireye rahatsızlık vermektedir. Bu şekliyle ele alındığında kaygı kişilerin karakter yapılarında ve kişiliklerinde aktif bir görev üstlenmektedir (Manav, 2011). Kaygıyla alakalı gerçekleştirilen farklı bir yorumlamada ise kaygının sebebinin "doğum travması" olduğu ifade edilmektedir. Çocuk hayatla karşılaştığı ilk anda korku duygusu yaşamakta ve bu korkunun ardından kaygı hissi meydana gelmeye başlamaktadır (Dağ, 1999). Kaygı hissi içinde birçok hissi de kapsamaktadır. Korku, hüzünlenme, stres, başarılı olmama, aciz hissetme, yargılanma, belirsiz olma şeklindeki hislerle meydana gelmektedir (Cüceloğlu, 1998; Spielberger, 1966).

Birçok araştırmacıya göre, kaygı hissini çocukluk evresinde yaşanan durumlar da etkilemektedir. Bu evrede çocuğun çok fazla reddedici veya aşağılayıcı bir tutumla karşılaşması, ergenlik döneminde erişkinlerin cezalandırıcı veya alaycı tavırlarıyla yüzleşmesi, arkadaşlarıyla iletişime girerken dalga geçilme, öğretmenlerin küçük düşürmesi, anne-babaların çok fazla koruyucu tavırları, anne-babaların kendi kaygı düzeylerinin fazla olması, anne-baba arası çatışmalar, mali problemler, ailede içerisinde çatışan arzular ve tutarsızlıklar çocuklarda kaygı hissinin meydana gelmesine sebep olmaktadır (Geçtan, 1997; Geçtan, 2008; Yavuzer, 2011).

2.2.1. Yetişkinlikte Kaygı

Kaygı hissi bireylerde iki biçimde ortaya çıkabilmektedir. Bunlar anlık kaygı ve sürekli kaygıdır. Anlık kaygı, kişinin olduğu stresli durumun ardından veya da durumdan ötürü duyduğu bir korkudur. Bu halde bireyin otonom sinir sisteminde oluşan uyarılmalarla beraber tireme, terleme, kızarma şeklindeki fiziksel farklılıklar oluşmakta, birey kendini sıkıntılı hissedebilmektedir. Sıklıkla gündelik yaşamda sıkıntının fazla olduğu haller oluştuğunda anlık kaygı düzeyi artarken sıkıntı oluşturan olaydan uzaklaşınca bu seviye azalmaktadır. Sürekli kaygı ise bireyin kaygıyı hayatta sürekli olarak devam ettirmesidir.Bu çeşit kaygıda bireyler sıklıkla yaşadıkları halleri sıkıntılı olarak görmekte, sıklıkla etkisiz olan halleri tehlikeli ve riskli şekilde değerlendirmektedir, bu halde de mutsuzluk ve yorgunluk hissetmektedirler. Bu çeşit kaygısı bulunan kişiler çok kolay bir biçimde karamsar bir bakış açısına sahip olabilmektedirler (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003).

Kuramsal modeller alanyazında ele alındığında, kaygı sözcüğünü ilk belirten kişi Freud'dur. Kaygıyı "id, ego ve superego arasındaki çatışma" şeklinde belirtmektedir (Gençtan, 1995). Freud"un kişilik kuramında göre üç değişik yapı bulunmaktadır; "id, ego, superego". "İd", kişiliğin arzu ve içgüdülerini meydana getirmektedir. Esas dürtülerin saklandığı yer olan id, toplumsal açıdan hoş görülüp görülmediğine bakmadan, istenilen şeyin olup olamayacağını hesaba katmaksızın tatmine erişmek istemektedir. "Superego" ise toplumun öğrettiği ahlaki tavırlar dahilinde kişinin değerlerini meydana getirmektedir. İd, tatmine erişmekte ısrarcı davranan kısımken superego doğruyu gerçekleştirmek istemektedir. Superego ve id arasındaki denge, arabuluculuk "ego" tarafından sağlanmaktadır. Bu arabuluculuk için idin bastırılması lüzumludur. Bastırma ile birey, onaylanamaz ve riskli olan dürtülerine mani olmaktadır. Bastırmış olduğu çatışma bilinç seviyesine çıkmaya uğraştığında yaşanılan aşırı reaksiyona Freud'un teorisine göre kaygı duyulmaktadır. Psikopatolojik olan rahatsızlıklarsa duyulan kaygıyla mücadele edebilmek adına savunma mekanizmalardan çok fazla yararlanmaktan meydana gelebilmektedir (Gerrig, ve Zimbardo, 2013). Travmatik tecrübe yaşandığında, bireyin duyduğu kaygı bastırma savunma mekanizmasından yararlanılarak mücadele edilebilir duruma gelmektedir ve bilinçdışına itilmektedir. Kaygının düzeyi aşırı olduğunda ise bastırma gerçekleşemez ve semptom şeklinde gün yüzüne çıkar (Freud, 1917). Freud, kaygıyı "gerçeklik kaygısı", "moral kaygı" ve "nörotik kaygı" şeklinde üç grupta ifade etmiştir. Gerçek kaygı, sebebi belirsiz olan ve riskli bir hal karşısında sergilenen reaksiyon şeklinde tanımlanmaktadır. Moral kaygının sebebi de belli değildir ve superego temelli tehlike şeklinde tanımlanmaktadır. Sebebi belli olmayan nörotik kaygıysa egonun fonksiyonun zayıflaması halinde, dürtüsel arzuların meydana gelmesinden kaynaklanan bir kaygı olarak ifade edilmektedir (Freud, 1917).

2.2.2. Çocuklukta Kaygı

Çocukluk döneminin en fazla görülen psikiyatrik bozuklukları içerisinde kaygı bozuklukları bulunmaktadır (Beesdo vd., 2009). Bu bozukluklarda görünür bir sıkıntı ve fonksiyon yitimine neden olan korku ve kaygı hisleri öne çıkmaktadır. Kaygılar çocuklarda kendisini değişik biçimlerde göstermektedir. Ayrılma kaygısı, özgül fobiler, sosyal kaygılar, panik bozuklukları, takıntılı zorlanma bozuklukları, travma

sonrası stres bozukluğu çocukların yaşama olasılığı yüksek kaygılar şeklinde görülmektedir (Austin ve Sciarra, 2010).

Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan kaygılar, çocukların sonraki hayatlarında sergileyecekleri psikolojik reaksiyonların esasını oluşturmaktadır. Bu reaksiyonlar bebeklik evresinde başlayıp bebeğin esas gereksinimlerinin giderilmemesi veya anneye olan aşırı düşkünlük hali ile ortaya çıkmaktadır. Annesi tarafından tüm gereksinimleri giderilen çocuğun annesinden ayrılmak durumunda kalması onda güvensizlik ve kaygı hallerinin yaşanmasına sebep olabilmektedir. Aniden meydana gelen çevre farklılığı, yoksunluk, yaşadığı kayıplar, bir şeyini kaybetmesi gibi haller de çocuklarda kaygıya sebep olan etkenler içerisinde gösterilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

Çocuklar tüm çocuklukları süresince farklı ortamlara adaptasyon gerektiren değişik çevresel değişiklikler yaşamaktadırlar. Bu çevresel değişim kimi zaman ev, kent, okul değişikliği ya da okula başlamadan doğabilmektedir. Çevresel değişim aşamalarında çocuk pek çok güçlükle baş ederek farklı bir çevreye adapte olmakla yükümlüdür. Okullaşma çocuğun hayata geldiği ve yetiştiği ev hayatından ilkokul yaşamına geçiş anlamına geldiğinden bütüncül olarak okul ortamına adaptasyon sağlamasını gerektiren bir çevresel değişimdir (Erbay ve Saltalı, 2020). Çocuklarda okula başlama zorluğunun asıl sebebi; çocuğun hayatını sürdürdüğü ortamından veya bağ oluşturduğu insandan ayrılması sonucunda, gelişim düzeyi dikkate alınarak olması gerekenden daha fazla kaygı hissetmesi gösterilmektedir (Bellibaş, Büküşoğlu ve Erermiş, 2005).

Okullarda ayrılık kaygısı olan çocuklarla alakalı ikilem çok nettir. Kimileri bunun normal bir durum olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı ayrılık kaygısı çok fazla dikkat çekmemektedir. Fakat ayrılık kaygısı, uzmanların odaklanmasına gereksinim duymaktadır çünkü anne-babalara, öğretmenlere ve çocuklara stres ya da sorun yaratmaktadır. Ayrılık kaygısının sebepleri ve etkilediği şeylere yönelik gerçekleştirilen çalışmalar ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların bu halle ne şekilde mücadele etmeleri gerektiği konusunda bilgilerinin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır (Pepito ve Montalbo, 2019).

Çocuklar bildikleri ortamlarda kendilerini daha emniyette görme eğilimi göstermektedirler. Okul öncesi eğitime gittikleri ilk zamanlarda çocukların okula

gitmeyi reddetmesi, yeni katıldıkları bu ortamda kendilerini emniyette görmemeleri ile ilişkilendirilmektedir (Oktay ve Polat-Unutkan, 2005).

Çocuğun anneyle olan ilişkisinin neticesinde tecrübe ettiği ayrılık kaygısı uyum sağlayıcı nitelikte olmasına rağmen erken evrede tecrübe edilen ve gelişimsel açıdan uygun bulunmayan seviyedeki kaygı ve erişkinlik evresine kadar süren sosyal korku bağımlı kişilik bozukluğu şeklinde bazı psikopatolojik sorunlara neden olmaktadır (Bowlby, 1973). Sosyal açıdan içe kapanıklık ve onunla birlikte meydana gelen davranış sorunları biyolojik esaslarıyla birlikte ebeveyn tavırları ve toplumsal çevre ile de ilişkilendirilebilmektedir. Erken çocukluk evresindeki içe kapanıklık ve kaygı okul öncesi evrede yaşıtlarıyla olan ilişkilerinde uzak durma ve utangaçlık şeklinde içe dönme hareketleriyle görünür olmaktadır. İçe dönme hareketlerinden dolayı anne-babaları tarafından aşırı alaka ve koruma gören çocuklar ebeveynlerine daha fazla bağımlı olmakta ve ailelerinden ayrı kaldıkları vakit kaygı seviyeleri çoğalmaktadır (Aslan, 2016).

Cüceloğlu (2006) bireyin çevreyi görme biçimiyle onda heyecan yaratan halleri birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Kişi kendini emniyette görüyorsa kaygı da duymamaktadır. Bunun tersine aynı ortamda yer alan farklı bir kişi etrafın emniyetsiz olduğunu hissedip kaygılanabilmektedir veya fikirlerinden ötürü heyecanlanabilmektedir. Ortamı görme biçiminin esasını dahil olduğumuz toplum biçimlendirmektedir bundan dolayı da ne tür bir sosyal ortamın nasıl reaksiyonlar oluşturacağı ve ne şekilde bir kaygıya sebep olacağı toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Fakat bütün toplumları alakadar edecek bir genellemeye gidilmesi mümkündür. Gerçekleştirilen bu genellemeler kaygıyı harekete geçiren ortamlardaki birtakım ortak özellikleri ifade etmektedir.

Cüceloğlu (2006) kaygının meydana gelmesine sebep olan ortam etkenlerini şöyle açıklamıştır:

Desteğin Çekilmesi: Birey, alıştığı çevresel uyarıcıların olduğu alandan, bütünüyle değişik bir ortama katılması neticesinde yabancılık hissetmeye başlamakta ve bunun neticesinde kaygı duymaktadır. Bunun sebebi o ana kadar yakın gördüklerinin artık olmayışıdır. Ailesi yatağı, komşusu, akrabaları, arkadaşları gibi herhangi bir şeyi kapsayabilmektedir. Bu desteklerin çekilmesi sonucunda kaygı ortaya çıkmaktadır.

Olumsuz Bir Sonucu Beklemek: Neticenin negatif olacağı hallerde de kaygı hissedilmektedir. Buna hazırlık yapılmadan girilen sınavlar, ceza gelecek mahkeme duruşmaları örnek gösterilebilmektedir.

İç Çelişki: Doğru olduğu düşünülen bir fikirle gösterilen davranış arasında karşıtlık olduğu vakit kaygı benzeri bir gerilim duyulmaktadır. Bu karşıtlığı giderecek bir yöntem olana kadar bir noktada kaygı hissedilmeye devam edilmektedir. Örneğin nükleer silahların insanlık adına çok aşırı tehlikeli olduğunu düşünen bir kişi, bu silahların üretildiği bir yerde çalışırsa devamlı gerilim içinde olmakta ve kaygı hissetmektedir.

Belirsizlik: Gelecekte neler yaşayacağını bilememek en ciddi kaygı nedenlerinden biridir. Bununla birlikte gelecekte negatif olacak bir hali bilip kaygı hissetmektense bilmemek daha çok seçilmektedir. Tarih süresince insanı düşünmeye yönelten de belirsizlikleri giderme hissi olmuştur. Bu belirsizlikleri gidermek adına kültür, teknoloji, bilim ve toplumsal kurumlar insanlar tarafından meydana getirilmiştir.

2.3. Kaygı Türleri

Kaygı, çeşitli durumlar ve koşullar karşısında ortaya çıkabilen karmaşık bir duygusal tepkidir. Bu duygusal durum, bireyin karşılaştığı belirli bir durum veya olaya bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Kaygı, genellikle sosyal etkileşimler, genel yaşam stresi veya belirli durumlarla ilişkilendirilebilir. Aşağıda, temel kaygı türlerine dair kısa bir inceleme sunulmaktadır:

2.3.1. Özgül Fobi

Tüm insanlar yaşamda bazı şeylerden dolayı kaygı duyabilmekte veya korkabilmektedir. Fakat bu korkular bireyin gündelik hayatına etkide bulunup sürdürülemez duruma sokuyorsa bu fobi şeklinde ele alınabilmektedir. Fobiler spesifik bir nesneye karşı veya spesifik bir hale karşı meydana gelen korkulardır. En fazla denk gelinen korkular karanlık, hayvan, gök gürültüsü, iğne, yükseklik, kan, uçakla seyahat ve kapalı alan korkusudur (Şahin, 2019). Psikanalitik noktadan Freud, fobilerin esasının bilinçdışı olduğunu belirtmektedir. Bilinçdışında birbirleriyle tutarlı olmayan

durumların, fobilerin temelini meydana getirdiğini söylemektedir (Cüceloğlu, 1998). Esasen fobiler sıklıkla bir nesneye veya da bir hale karşı mantık dışı korkulardır.

Kişilerin korkulan objelere karşı aşırı korkularından ötürü bu nesnelerle pozitif tecrübe edinmelerine mani olmakta ve nesnenin negatifliğine yoğunlaşmaktan ötürü fobilerin ortadan kalkması çok güç olmaktadır (Cüceloğlu, 1998). Özgül fobi üçlü bir reaksiyon yapısıyla meydana gelmektedir. Bunlar; davranışsal, zihinsel ve fizikidir. En fazla ortaya çıkan davranışsal dışavurum, korkuya sebep olan uyarandan uzaklaşmaktır. Zihinsel reaksiyonlarsa korkutucu fikirler, yıkıcı netice beklentileri ve negatif kendilik algısıdır. Fiziki reaksiyonlar ise terleme, titreme, nabız artışı, ağız kuruması, mide ağrısı, kaslarda gerilme şeklinde reaksiyonlardır (Austin ve Scıarra, 2019).

2.3.2. Sosyal Kaygı

Çocuğun tanımadığı kişilerle ya da kalabalık yerlerde devamlı bir kaygı içerisinde bulunması sosyal kaygı şeklinde belirtilmektedir. Çocuğun diğerlerinin yanındayken yanlış yapma kaygısı, insanların onu eleştirme korkusu ve rezil olma fikri sosyalleşmeden uzak durmasına sebep olabilmektedir (Öztürk, 2014). Negatif reaksiyonlardan çekinen çocuk toplumda iletişim yetilerinden uzak kalabilir ve genellikle okulda gerçekleştirilen faaliyetlerde performans azlığı gibi olumsuzluklar yaşanabilmektedir (Özyürek, Berge ve Yavuz, 2014). Sosyal kaygı yaşayan çocuklar tanımadıkları insanlarla iletişimden uzak durmakta, yetişkin veya akranlarına karşı devamlı korku hissiyle sosyalleşmekten uzak durmaktadırlar.

Sosyal kaygısı olan çocuklar, utanç duyacağı veya da mahcubiyet hissedeceği bir şey yapmaktan çekinmektedirler. Bundan dolayı çocuklar diğerlerinin olduğu ortamlara katılmakta güçlük çekmektedirler. Sosyal kaygılı olan çocuklar yakından tanıdıkları kişilerin olduğu ortamlarda rahat davranabilirken yakından tanımadıkları kişilerin oldukları ortamlardan uzaklaşmaya çalışmaktadırlar veya bu ortamlarda olmaları gerektiği zamanlarda çok sıkıntı çekebilmektedirler (Creswell ve Willets, 2020). Sosyal kaygısı olan kişiler toplum içinde bir şeyler yiyip içerken ya da konuşurken öteki kişiler tarafından devamlı izlenildiklerine inanmaktadırlar (Erkan, 2002). Bu kişilerde yaşamlarındaki ana konu diğer insanlar tarafından negatif reaksiyon alma korkularıdır. Sosyal kaygısı olan kişilerin empatik fonksiyonlarının

farklılaşmasından dolayı toplumsal ipuçlarına uygun reaksiyon vermeleri engellenmektedir. Bundan dolayı bu kişiler toplumsal etkileşimlerde uygun şekilde davranmama korkularını kuvvetlendirmiş olmaktadırlar (Pittelkow, aan het Rot, Seidel, Feyel ve Roest, 2021) .

Sıklıkla çocukluk ve ergenlik evrelerinde sık bir biçimde ortaya çıkan sosyal kaygı, biyolojik ve genetik etkenlerden etkilenmektedir. Ebeveynleri sosyal kaygılı olan çocukların da sıklıkla bu kaygı şeklini yaşadıkları görülmektedir (Öztürk, Sayar, Uğurad ve Tüzün, 2005). Sosyal kaygı bozukluklarıyla beraber diğer kaygı bozuklukları da görülebilmekte ve bu kişiler sıklıkla mali sebeplerden veya da toplumsal etkiden ötürü yardım almaktan uzak durabilmektedirler (Kocabaşoğlu, 2008).

Ebeveyn ve öğretmenlerin yanlış tavırları sosyal kaygıya etkide bulunan faktörlerdendir. (Temizel, 2014). Etkide bulunan diğer unsurlar ise çocukların karakteri ve anne-babaların çocuk yetiştirme şekilleridir. Anne-babaların reddedici veya da çok fazla şekilde idareci tavırları, sevgi ve iletişim noksanlığı sosyal kaygıya etkide bulunan faktörlerdir. Tutarlı olmayan çocuk büyütme pratikleri de kaygının çoğalmasına neden olmaktadır. Çocuklar sıklıkla sosyal ortamlarda anne-babalarını rol model edinmektedirler ve onların verdikleri reaksiyonları gözlemlemektedirler. Anne-babalar kaygılı hareketleri modellediğinde çocuklarda problemleri giderilmez, riskli şekilde görmeye başlayabilmektedirler. Sosyal kaygısı olan çocukların sosyal etkileşim yaşadıklarında negatif neticelere dair tahminde bulunmaları ve mimiklerinde yanlılık olması da mümkündür (Weeks, Coplan ve Kingsbury, 2009).

2.3.3. Yaygın Kaygı

Yaygın kaygı bozukluğu kişinin çok fazla endişe duyduğu ve bu endişelerini aklından uzaklaştırmakta güçlük yaşadığı bir durumdur. Bu endişeler yalnızca bir nedenle alakalı olmaktan çok, daha kapsamlı olabilmektedir(sağlık, ailevi sorunlar, okul ve işle alakalı, sorunlar dünyadaki durumlar) (Şahin, 2019). Yaygın kaygı bozukluğu olan kişilerde sıklıkla yoğunlaşmada güçlükler, kas ağrıları, uyku problemleri, yorgunluk şeklinde bedensel göstergeler görülebilmektedir ve bu bireylerin hayattaki aktivitelerinden tat almalarına mani olabilmektedir (Creswell ve Willetts, 2020). Yaygın kaygı bozukluğu olan kişilerde sıklıkla panik bozukluk, özgül

fobi, depresyon şeklinde farklı bir psikiyatrik bozukluk da kaygıyla birlikte görülebilmektedir (Mohammadi vd., 2020).

2.3.4. Ayrılık Kaygısı

Ayrılık kaygısı; bireyin bağlılık duyduğu kişilerden ayrılmasıyla alakalı gelişimsel açıdan adaptif olmayan ve çok fazla seviyede bir kaygı ve korku hissetmesi, evden veya bağlılık duyduğu insanlardan ayrılma durumu yaşadığında ya da ayrıldığında çok fazla sıkıntı duyma, bağlandığı insanların kötü bir şey yaşayacağıyla alakalı çok fazla sıkıntı yaşama, ayrılma korkusundan dolayı okula işe veya farklı bir yere gitmek amacıyla dışarı çıkmayı evden ayrılmayı hiç arzulamama veya da buna karşı direnme, bağlılık duyduğu esas kişilerden ayrı kaldığında ya da ayrılma durumu ortaya çıktığında fiziksel göstergelerle alakalı tekrar eden şikayetler ortaya çıkmaktadır. Sağlıklı kişilerde insanların adapte olma ve koruma fonksiyonunu gerçekleştirmek için kaygı hissetmesi normal olarak görülmektedir (Labellarte, Ginsburg, Walkup ve Riddle, 1999). Buradan hareketle çocukların da bağlılık duyduğu kişilerden yani bakım verenlerden ayrılması neticesinde kaygı hissetmesi normal görülmektedir (Bowlby,1973). Bu ayrılık kaygısı esasen bağlanmanın göstergesidir. Bu hissin, bağlanılan insanı yeniden görememe fikrinden dolayı olduğu ifade edilmektedir (Bowlby, 1982). Bu noktada kaygının sıklığı ve çocuğun gelişimine uygunluğu oldukça önemlidir. Çocuğun gelişim evresine adaptif olmayan bir kaygıysa o halde ayrılık kaygısı bozukluğundan bahsedilebilmektedir (Çıkrıkçı, 2020).

İnsan gelişimin önemli gereksinimlerinden biri olan güven duygusu, bebek anne ilişkisinde ortaya çıkar ve kişinin yetişkinlik yaşamında da sosyal çevresiyle ilişkilerinin alt yapısını oluşturur (Yavuzer, 2011). Çocukların ayrılık kaygısı yaşamalarında ebeveyn tutumları etkilidir. Aşırı korumacı ebeveyn tutumu çocukların özerkliklerini kazanmalarını sınırlandırmaktadır. Bu da ayrılık kaygısına neden olabilmektedir (Mofrad, Abdullah ve Samah, 2009). Ayrılma kaygısının genellikle bağlanma sorunlarından kaynaklı olduğu savunulmaktadır. Güvenli bağlanan çocukların bağlanma nesnesine ulaşamadığı durumlarda kaygı ve korku gösterme ihtimali güvensiz bağlanan çocuklardan daha azdır (Bowlby, 1973). Bir diğer bağlanma biçimi olan ikircikli bağlanan çocuklar ise bakım verenlerin gösterdiği ilgi ile fazla meşgul olmakta, dolayısıyla çevreyi keşfetmeleri azalmakta ve bunun sonucunda ayrılık kaygısı geliştirebilmektedirler (Brumariu ve Kerns, 2010).

Ayrılık kaygısının meydana gelmesinde gerek biyolojik gerekse de kalıtımsal etkenler, çocuğun karakteri, yaş, cinsiyet, anne-babanın kaygı ve depresyon seviyesi, ailedeki çatışmalar veya babanın olmaması, ebeveyn tavrı, anne-baba ve çocuk arasındaki ilişki, kayıp yaşama ve yas vakitleri şeklinde faktörlerin etkisi bulunmaktadır (Çetin, 2017; Dick-Niederhauser ve Silverman, 2006; Feigon, Waldman, Levy ve Hay, 2001; Küçüködük, 2015). Anne-babası fazla öz yeterliği olan çocukların kaygı seviyeleri daha azken, düşük öz yeterliği bulunan anne-babaların çocuklarının kaygı seviyeleri daha ileridir (Esbjørn, Caspersen, Sømhovd, Breinholst, Reinholdt-Dunne, 2014; Hill ve Bush, 2001). Ayrılma kaygısı bulunan çocuklarda genellikle okulu reddetme, evden ayrılma durumu olduğunda çok fazla kaygı ve bedensel yakınmalar görülmektedir (Bahalı, Tahiroğlu, Avcı, 2009; Masi, Mucci ve Millepiedi, 2001). Ayrılık kaygısı altı ay ile üç yaş arası evredeki çocuklarda ilerlemenin normal bir aşaması şeklinde görülürken, bu yaş evresinden sonra uzun vadeli, hayata etki eden fonksiyonel olmayan davranışa evirildiği zaman patolojik şekilde ele alınmaktadır (Küçüködük, 2015).

2.3.5. Panik Bozukluk

Panik bozukluk, spesifik bir halle alakalı olmayan yoğun bir biçimde yaşanan panik ataklar ve bu atakların yeniden yaşanacağı algısı ile kendini ortaya koyan bir bozukluktur. Panik atak esnasında aniden endişe, korkunç bir şey yaşanacağı durumu ve nefes almada zorluk, kalp çarpıntısı, mide ağrısı, boğulma duygusu, baş dönmesi, bayılma duygusu, terleme, uyuşukluk, titreme şeklinde fiziki göstergeler olabilmektedir. Panik atak esnasında kişiler aşırı bir dürtüyle kaçınmak istemektedirler. Göstergeler çok hızlı bir biçimde meydana gelmekte ve neredeyse 10 dakikada en ileri düzeye ulaşmaktadır (Gültekin Akduman, 2019; Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2017).

Panik ataklar yinelenebildiği için sonraki atağın nerede ve ne vakit olacağı bireyde bir beklenti kaygısına sebep olmaktadır. Panik ataklar bir sebep bulunmaksızın oluşabilmektedir. Sıklıkla bu kişilerin panik atakları ile ruhsal etmenleri içerisinde bir ilişki bulunmaktadır (Geçtan, 1997).

2.3.6. 3-6 Yaş Çocuklarında Kaygıyı Etkileyen Faktörler

Kaygı bozuklukları kişinin çocukluk anılarındaki birtakım etkenlerden önemli oranda etkilenebilmektedir. Çocukluk evresinde reddedici aşağılayıcı tavır, ergenlik evresinde erişkinlerin alaycı tavırları çocukluk evresinde anne-babaların ilerlettikleri negatif tavırlar, cezalandırma aşamasında olumsuz hareket, çocuğun altını ıslatması ve cinsel oyunlar karşısında reaksiyon; anne-babaların arasında olan anlaşmazlık; ebeveyn ayrılığının ardından sonra dahi devam eden kavgalar, çocuğun ilk kez yaşadığı sosyalleşme tecrübesinde yaşadığı güçlükler; yaşıtlarla olan ilişkilerde denk geldiği aşağılayıcı ve itici hareketler kaygıyı meydana getirmektedir (Öngider, 2013).

Çocuklar annelerinden gördükleri fikirleri, hareketleri, duygusal reaksiyonları, değişik durumlarda ne şekilde kaygı ve korku reaksiyonu verdiğini rol model almakta ve kopyalamaktadırlar. Çocuğun, esas gereksinimlerini gideren annelerin duygusal reaksiyonlarındaki tutarsızlık, güvenli olmayan ve yoğun kaygılı tavırlar yaşamda kalmak adına bütün açılardan yetersiz bulunan çocuğun içerisinde bulunan kaygıyı çoğaltmaktadır. Hayatın ilk senelerinde tadılan bu tecrübe, bilinçdışında sürerek sonraki senelerde olumsuz anlar olduğunda sebebi belirsiz olan psikolojik ve fizyolojik reaksiyonları gün yüzüne çıkartmaktadır (Şahin, 2019). Sonuçta kaygı; kişinin hayatı ve kişiliğinin tehditte olması esas gereksinimlerini gidermesine mani olabilecek, toplumdaki konumunun (itibarının) zarar görmesine sebep olabilecek riskler neticesinde oluşan bir histir. Normal seviyede yaşamı sürdürmeyi destekleyen kaygı, kişinin hemen hemen tüm hallerde, sürekli tedirginlik hissetmesi, huzursuz olması ve kaygı yaşamasıyla kaygı bozukluğu içerisinde bulunmasıdır. Kaygı bozuklukları gerek fizyolojik gerekse de psikolojik problemlerde artışa sebep olmaktadır (Şahin, 2019).

Yoğun kaygı bozukluğu olan çocukların; yaşamlarının pek çok kısmında (sağlık, okul, sosyal yaşam, oyun, aileyle) kaygıları bulunmaktadır. Bu şekilde kaygı bozukluğu bulunan çocuklar gelecekle alakalı devamlı planlar yapma, bütün işlerin rayında gideceğine güvenme, tehlikeden uzak durma gayretindedir. Ancak bu noktada her şeyi idare etmeye uğraşmak da kaygıya neden olmaktadır (Chansky, 2009). Yaygın kaygı bozukluğu olan çocuklarda çok fazla denk gelinen hallerden biri de somatizasyondur. Şiddetli kaygı ve stres altonda olan çocuklar duygusal göstergelerle beraber terleme, bulantı, bayılma, gergin olma baş ağrısı, kalp çarpıntısı, karın ağrısı

şeklinde fiziksel reaksiyonlar da sergilemektedir. Duygusal göstergelerse sosyal alanlardan veya da kaygı oluşturan hallerden uzak durma, tırnak yeme, sık yineleyen hareketler, uyku sorunları, saçla oynama vb. yaşanabilmektedir. Sosyal kaygı göstergeleri olan çocuklar, öteki çocuklar tarafından takip edilme, yanlış yapma, aşağılanma, utanma gibi durumlara sebep olacak hallerden kaçınma davranışlarından ötürü oyunlara ve ekiplere girme konusunda uzaklaşma tavrı göstermektedir (Chansky, 2009). Sosyal kaygısı fazla olan çocuklar utangaçtır ve sosyal ortamları fazla değildir. Çocukların en fazla sosyal etkileşime girdikleri alanın okul olması hesaba katıldığında sosyal kaygısı olan çocukların okulda sosyal yetilerinin, yaşıtlarıyla olan ilişkilerinin ve akademik başarılarının yüksek olmadığı görülmektedir. Okul korkusu bulunan çocukların % 30'luk kısmının okula gitmek konusunda isteksiz olmasının sebebinin sosyal kaygıları olduğu ifade edilmiştir. Sosyal kaygısı ileri olan çocuklar, okulda yaşıtlarıyla olan ilişkide, başka kişilerin önünde konuşma yapmada, sosyal oyunlara ve alanlara girmek konusunda güçlük yaşamaktadırlar. Sosyal kaygı bozukluğu tanısı konmuş çocukların evrendeki uygarlıklarının savaşları, bilgisayar yazılımı, enteresan bilgileri araştırma şeklinde akranlarından değişik konulara yöneldikleri ortaya çıkmıştır (Şahin, 2019).

Çalışmalarda ortaya çıktığı gibi anne-çocuk ilişkisi çocuğun ilerlemesi adına en mühim konudur. Çocuğun duygusal ilerlemesi, sevgi hususuna yaslanmaktadır. Annenin çocuğuna sevgi duyması, onu koruması, yardımcı olması onun duygusal ilerlemesinin esasını meydana getirmektedir. Esas gereksinimleri annesi tarafından giderilmezse veya da anne ile çocuk arasında bazı tutarlı olmayan durumlar olursa, çocuk kendisinde noksanlık duymakta ve duygusal açıdan yıkım yaşamaktadır. Bu yıkım onarılmazsa çocukta arzu edilmeyen devamlı kaygı meydana gelebilmektedir. Kaygıya etkide ulunan etkenler ele alındığında, pek çok unsurun kaygı haline etki de bulunduğu görülmektedir. Yaş, cinsiyet, anne baba tutumları, öğrenim seviyesi, hastalık bunların içinde belirtilebilmektedir (Ahn vd., 2022).

2.3.6.1. Yaş

Kaygıya etkide bulunan önemli etkenlerden biri yaştır. Gelişim aşaması süresince her yaşa etkide bulunan değişik kaygı halleri görülmektedir. Hayatın ilk senelerinde yaşanmaya başlayan ayrılık kaygısını 3-4 yaşları itibariyle kastrasyon kaygısı (erkeklerde) izlemektedir. Okul dönemine gelindiğinde ise derslerde başarı

elde etme kaygısı ve arkadaşlarınca sevilme kaygısı başlamaktadır ve ardından ergenlik senelerini izleyen beğenilme, karşı cins tarafından hoşlanılma kaygısı ortaya çıkmaktadır. Her yaş aralığında ortaya çıkan kaygının türü değiştiği gibi kaygının yoğunluğu da farklılaşmaktadır (Orgilés vd., 2012).

Kaygının çok fazla yaşandığı aralık ele alındığında en fazla bebeklik ve ergenlik senelerinde olduğu gözlenmektedir (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2000). Kaygının yaşla olan ilişkisini ele alan pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. (Yılmaz & Çokluk (2016) ve Öztürk (2006) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar neticesinde yaş ile kaygı arasında bir bağlantı tespit edememişlerdir. Özusta (1993), gerçekleştirdiği çalışmada küçük çocuklardaki kaygının büyük çocuklardan daha fazla olduğu neticesine varmıştır.

2.3.6.2. Cinsiyet

Cinsiyet kaygıya etkide bulunan diğer bir etkendir. Kaygı seviyesi cinsiyete göre gruplandırıldığında manalı değişiklikler görülmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde genel manada kız çocuklarında ortaya çıkan kaygının erkek çocuklara kıyasla daha çok olduğu tespit edilmiştir. Fakat bunun tersi yönünde çalışmalar da bulunmaktadır. Birtakım çalışmalarda ise cinsiyetin kaygı üstünde belirgin bir etkisinin bulunmadığı yönündedir. Bora ve Ünüvar (2020) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada okul öncesi eğitim alan kız çocuklarındaki kaygı seviyesinin, okul öncesi eğitim alan erkek çocuklarınkinden daha fazla olduğunu belirlenmiştir. Benzer şekilde Öztürk (2006) de kız çocuklarının kaygı seviyesinin erkek çocuklara kıyasla daha fazla olduğu neticesine varmıştır. Varol (1990) ve Aral ve Başar (1998)'ın gerçekleştirmiş oldukları çalışmada ulaşılan neticelerde kız çocuklarının kaygı seviyesi daha fazla bulunmuştur. Yiğitalp ve Saka (2017), Yılmaz ve Çokluk (2016) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar neticesinde kaygı ile cinsiyet arasında belirgin bir ilişki bulunmadığını belirlemiştir.

2.3.6.3. Anne-Baba Tutumları

Kaygı, temeli çocuklukta olan bir histir. Çocukların sağlıklı fikir yürütmesi, sorumluluk yetisini barındırabilmesi, sorun çözme yetilerini gösterebilmeleri adına anne-babalarıyla nitelikli ve derin bir iletişim kurmaları gerekmektedir (Özbey, 2010). Çocukluk senelerinde anne-babaların sergiledikleri tavırlar, hareketler, çok fazla

reddedici ve hor görülmesine sebep olabilecek tutumlar, ceza verilirken anne-babaların cezaya yönlendirici hareketleri, çocuğu fiziksel ve ruhsal baskılar yapılması,regresyon ile ilişkili alt ıslatma-cinsellik temalı oyun oynamaya gösterilen sert reaksiyonlar, ebeveynlerin tutarsız davranışları, zıtlıkları, çocukta kaygı oluşmasına sebep olabilmektedir (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2000). Temelini çocukluk evresinden alan kaygıların pek çoğunun esasında de ebeveyn tavırları bulunmaktadır. Wang ve Zhao'nun (2012) senesinde gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, otoriter ebeveyn tavrı ile izin verici ebeveyn tavrı gösteren anne-babalarla çocuklarının anksiyete seviyelerini karşılaştırmışlardır. Çalışma bulguları izin verici tutum gösteren ebeveynlerin çocuklarında daha az kaygı olduğunu göstermektedir. Varol (1990)'un gerçekleştirmiş olduğu çalışma neticelerine göre ebeveyn tavırları kaygıya etkide bulunmaktadır.

2.3.6.4. Öğrenim Düzeyi

Eğitim seviyeleri birbirinden değişik olan ebeveynler, çocuklarına değişik tavırlar gösterebilmektedirler. Eğitim seviyesi ve ebeveyn tavırlarını ele alan çalışmaların kimilerinde, eğitim seviyesinin kaygıya etkisi olurken kimilerindeyse anlamlı bir değişiklik tespit edilememiştir. Varol (1990)'un gerçekleştirmiş olduğu çalışma neticelerine göre anne-baba eğitim seviyeleriyle kaygının fazla ya da az olması arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Garcia de Avila (2020) ve arkadaşlarının gerçekleştirmiş olduğu çalışma neticelerine göre anne-babaların öğrenim seviyesinin çocukların algılarına etkide bulunduğu, fakat kaygı seviyelerine etkide bulunmadığı yönündedir. Fakat ailelerin yaş durumu, eğitim seviyeleriyle beraber değerlendirildiğinde çocuklarının kaygı seviyelerine doğrudan etkide bulunduğu neticesine varılmıştır. 2017'de Arroyo-Borrell, Renart, Saurina, & Saez, (2017) 'in gerçekleştirmiş olduğu çalışma neticesinde de anne eğitim seviyesi çoğaldıkça çocuklardaki kaygı seviyesinin azaldığı belirlenmiştir.

2.3.6.5. Sosyo-ekonomik Durum

Sosyoekonomik seviyenin çocuklarda kaygıya etkisi bulunan birtakım çalışma göstergeleri şu şekildedir. Çocukların kaygı seviyelerinin birtakım demografik nitelikler ve ailenin parçalanma haline göre ele aldığı araştırmada, sosyoekonomik seviye ile kaygı seviyesi arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki olmadığı

fakat durumluk kaygı puanı bakımından alt sosyo-ekonomik seviyedeki çocukların durumluk kaygı puanlarının daha ileri olduğu, sürekli kaygı puanının bakımından ise en ileri puana üst sosyo-ekonomik seviyedeki çocuklara ait olduğu bulunmuştur (Aral ve Başar, 1998).

Gerçekleştirilen bir araştırmada, sosyoekonomik seviyeleri düşük olan çocukların durumluk kaygı puan ortalamalarının, sosyoekonomik seviyeleri yüksek olan çocukların puan ortalamalarından fazla olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırmada tek bir ebeveyne veya da iki ebeveyne sahip olan çocukların sosyoekonomik seviyelerine göre durumluk ve sürekli kaygı puanlarında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Turan Cebeci, 2009).

Gerçekleştirilen analizlerde babası olmayan çocukların sosyoekonomik seviye değişkeni bakımından durumluk ve sürekli kaygılarının ebeveyniyle yaşayan çocuklarınkinden ileri olduğu ve arasındaki değişikliğin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir (Özdal ve Aral, 2005).

2.3.6.6. Kardeş Sayısı

Kardeş sayısı ebeveynlerin çocuklarına dair tavırlarına bağlı şekilde kaygı meydana gelmesine neden olabilmektedir. Ebeveynlerin çocuklar içerisinde uyguladığı değişik ebeveyn tavırları çocuklarda kaygıya neden olabilmektedir. Ailenin sahip olduğu sosyoekonomik seviyeye göre kardeş sayısı durumu çocuklarda kaygı meydana gelmesinde etkili olabilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

Alisinanoğlu ve Ulutaş'ın (2003) çocukların kaygı seviyesiyle annelerinin kaygı seviyesi arasındaki bağlantıyı ele aldıkları çalışmada, dört ve daha çok kardeşi bulunan çocukların, kaygı seviyeleri üstünde, kardeş sayısının anlamlı bir değişikliğe sebep olmadığı belirlenmiştir.

Kaygı seviyeleriyle anne-baba tavırları arasındaki bağlantının ele alındığı araştırmada öğrencilerin kardeş sayısına bağlı şekilde durumluk kaygı, devamlı kaygı ve sınav kaygısı seviyeleri arasında anlamlı bir değişiklik belirlenememiştir (Duman, 2008).

2.3.6.7. Mizaç

Çocuklardaki kaygı durumu, gelişim psikopatolojisi noktasından değerlendirildiğinde mizaç ve aile durumu etkenleri arasındaki bağlantıya dikkate etmek gerekmektedir. Mizaç ve çocuk kaygısı arasındaki bağlantıda aile durumu köprü görevi görmektedir (Hudson, Dodd ve Bovopoulos, 2011). Mizaç ise çocuğu spesifik psikopatoloji şekilleri geliştirme tehlikesine sokabilir ya da bozukluğun devamlılığını veya yoğunluğunu etkileyebilmektedir (Pérez-Edgar ve Fox, 2005).

Anksiyete bozukluklarının ilerlemesinde, bilinmeyen hallerde geri durma, dikkatli olma, uzaklaşma ve utangaçlık reaksiyonları şeklinde belirtilen davranışsal inhibisyon (davranışsal engellenme) mizaç şekli erken tehlike etkeni şeklinde değerlendirilmektedir (Hudson, Dodd ve Bovopoulos, 2011). Bu mizaç şekli bulunan çocukların, öteki mizaç şeklindeki çocuklara kıyasla kaygı bozuklukları meydana getirme ihtimali önemli oranda daha fazladır (Fox ve Pine, 2012).

2.3.6.8. Hastalık

Kaygıya etkide bulunan bir diğer faktör de hastalıklardır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "Hastalık organizmada çeşitli değişiklerle birlikte, sağlığın bozulup rahatsızlık, dert olması durumu" şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte psikolojik sağlığın kötüleşmesi manasına da gelmektedir. Bolsoy ve Sevil (2006) hastalığı anormal, bedensel, emosyonel, sosyal ve entelektüel işlevleri normalin altına indiren bir durum şeklinde belirtmektedir. Ayrıca hastalığın sadece bedende meydana gelen bir rahatsızlık haliyle de açıklanamadığı görüşünü barındırmaktadır.

Bolsoy ve Sevil (2006) hastalığın bedende pek çok dengeyi bozduğunu belirtmiştir. Bunlar:

- Çevreyle olan adaptasyonu,
- Bireyin üretkenlik hali,
- Bireyin verimlilik hali,
- Etkileşimde bulunma durumu,
- Kendi dünyasındaki denge halleridir.

2.4. Şemalar

Şemalar, modern psikoterapinin en temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (James ve ark.,2004). Beck'in bilişsel yaklaşımının merkezinde bulunan şemalar (Dozois ve Beck, 2008), bu modelde kişinin kendine ve ötekilere yönelik algıları, amaçları, beklentileri ve anılarını içeren organize yapılar olarak tanımlanmaktadır (Beck ve Dozois,2011). James vd. (2004) göre ise şemalar, bireyin kişisel dünyasının belirli yönleri hakkında harekete geçmesini sağlayan bilgi ağlarıdır. Bilişsel şemalar, "Ben yeterli değilim" gibi koşulsuz, "Yanlış yaparsam insanlar bana olan saygılarını kaybeder" gibi koşullu inançlardan veya "Her şeyi kusursuzca yapmalıyım" gibi davranış kurallarından oluşmaktadır (James vd.,2004). İlgili şemalar, çeşitli faktörler tarafından tetiklendiğinde bilgiyi işleme görevi üstlenirler (Beck, 2005). Bilgiyi işleme sistemi, herhangi bir yaşantıda önceki şablonu etkinleştirmeye ihtiyaç duyduğundan şemalar tanıdık ve rutin durumlar ile başa çıkmada işlevsel bir rol üstlenmektedir (James vd., 2004). Öte yandan, şemaların bir tetikleyici tarafından aktive edilene kadar uykuda olan işlevsiz inançlar olarak tanımlandıkları da görülmektedir (James vd., 2007).

Şemaların bir türü olan erken dönem uyumsuz şemalar ise bilişsel terapideki temel inançların birer uzantısı niteliğinde (James vd., 2004) olmakla beraber, Young vd. (2003) tarafından genişletilip detaylandırılmıştır. Erken dönem uyumsuz şemalar, örseleyici çocukluk veya ergenlik yaşantılarından kaynaklanmakta olup kişinin kendisine ve çevresine yönelik çekirdek inançlarını ifade etmektedir. Uyumsuz şemalar, duygulardan, anılardan, bilişlerden ve fiziksel duyulardan oluşmakta; kalıplaşmış ve sürekli bir özellik göstermekte, hayat boyu gelişebilen bir yapıya sahip olmaktadır (Young vd., 2003). Büyük oranda çocuklukta kazanılan uyumsuz şemalar, yaşam boyu devam eden, kişinin iyi oluşunu zedeleyen ve değişime direnen bir nitelik taşımaktadır (Young ve Klosko, 1994). Young'un şema tanımı çekirdek inanç ve düşünceleri yansıttığından, Beck'in tanımındaki bilgiyi işleme özelliğini korumakta fakat şemaların oluşumunda erken dönem yaşantılara daha fazla odaklanmaktadır (Riso vd., 2006).

Erken dönem uyumsuz şemalar, büyük çoğunlukla çocuklukta karşılanmayan temel duygusal ihtiyaçlar sonucu meydana gelmektedir (Martin ve Young, 2010). Young vd. (2003) evrensel bir nitelik taşıyan bu ihtiyaçları, beş kategoriye

ayırmışlardır. Söz konusu ihtiyaçlar "güvenlik, tutarlılık, bakım ve kabul gibi ögeleri içeren diğerlerine güvenli bağlanma; özerklik, rekabet; kimlik algısı, duyguları ve gereksinimleri ifade etme özgürlüğü; kendiliğindenlik ve oyun; gerçekçi sınırlara sahip olma ve öz-denetim" şeklinde ifade edilmektedir (Young ve Klosko, 1994). İlgili ihtiyaçların karşılanmaması sonucu, "ayrılma ve reddedilme, diğerlerine yönelimlilik, zedelenmiş özerklik, zedelenmiş sınırlar ve aşırı duyarlılık" şeklinde beş şema alanı oluşmaktadır. Bu beş şema alanı içerisinde ise "terk edilme, güvensizlik, duygusal yoksunluk, kusurluluk, sosyal izolasyon, bağımlılık, dayanıksızlık, iç içe geçme, başarısızlık, haklılık, yetersiz öz-denetim, boyun eğicilik, kendini feda, onay arayıcılık, karamsarlık, duyguların bastırılması, yüksek standartlar ve cezalandırıcılık" olmak üzere on sekiz şema yer almaktadır (Young vd., 2003). Bricker ve Young'a (2012) göre, temel ihtiyaçların karşılanmaması nedeniyle oluşan uyumsuz şemalar, yetişkinlikte de benzer gereksinimlerin karşılanmasını engellemektedir.

Sözü edilen gereksinimlerin katı bir şekilde engellenmesiyle birlikte kötü davranım ve örselenme/kurbanlaştırma ile karakterize edilen travmatik yaşantılar da şemaların oluşumunu tetiklemektedir. Bununla birlikte görünürde olumlu bir nitelik taşıyan aşırı hoşgörü, aşırı koruma ve yüceltme de şemaların oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Rafaeli vd., 2011). Şemaların oluşumunu etkileyen diğer bir unsur ise diğerlerinin düşüncelerini ve duygularını içselleştirmeyi kapsayan özdeşim kurma ve biyolojik etkenlerle açıklanan mizaçtır (Young vd.,2003). Özetle, şemaların biyolojik ve genetik faktörler ile çevresel deneyimlerin birleşimi sonucu geliştiği söylenebilir (Nordahl vd., 2005). Az ya da çok, her insanda erken dönem uyumsuz şemalara rastlanmaktadır. Bir kişide bazen tek bir şema varken; bazen de birkaç şemanın birleşimi bulunabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2013). Şemaların kümelenmesiyle oluşan şema modları ise belirli bir anda ortaya çıkmakta olup o andaki şemalarla ilgili duygu ve düşünceleri yansıtmaktadır (Lobbestael vd., 2007). Uyumsuz şema modları, çocuk, ebeveyn ve uyumsuz başa çıkma olmak üzere üç kategoriden oluşmaktadır (Young vd., 2003). Çocuk modlarının içerisinde; incinmiş, kızgın ve dürtüsel çocuk modu yer alırken ebeveyn modlarının içerisinde cezalandırıcı ve talepkâr ebeveyn modu bulunmaktadır. Uyumsuz başa çıkma modları da genel olarak teslim olma, kaçınma ve telafi başlıkları altında yer alan pek çok moddan oluşmaktadır (Arntz ve Jacob, 2013). Ayrıca şema terapide şema teslimi, şema kaçınması ve şemanın aşırı telafisi şeklinde başa çıkma biçimleri de bulunmaktadır (Young

vd.,2003). Şema teslimi, en genel anlamda şemaya boyun eğmeyi ifade ederken şema kaçınması, şemayı harekete geçirmeyecek biçimde davranmayı belirtmektedir. Şemanın aşırı telafisi ise şemayla ilişkili hislerin ve davranışların tam tersini gerçekleştirmektir (Arntz ve Jacob, 2013;Rafaeli vd., 2011; Young vd., 2003). İfade edildiği üzere, erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda çocukluk ihtiyaçlarının karşılanmaması, travmatik yaşantılar, aşırı koruma/hoşgörü, özdeşim kurma ve mizaç gibi pek çok önemli etken rol oynamaktadır (Bricker ve Young, 2012; Rafaeli vd., 2011;Young vd., 2003). Buradan hareketle, temel inançların ve şemaların kazanımında öğrenme yaşantılarının da etkili olduğu söylenebilir. İnsanlar, başta ebeveynleri olmak üzere çevrelerindeki diğer bireyleri gözlemleyip model alarak ilgili uyumsuz şemaları öğrenebilirler. (Gençtanırım ve Voltan-Acar, 2007). Erken dönem uyumsuz şemaların aktive olması durumunda, üzüntü ve kaygı gibi duygular ortaya çıkmaktadır (Arntz ve Jacob, 2013). Bireylerin bu duygularla başa çıkmak/duyguları düzenlemek için ise uyumlu/uyumsuz çeşitli yollar denedikleri bilinmektedir (Gross, 2002). Duygularla başa çıkma yolları, duygulara yüklenen anlamın ve dikkatin yeniden değerlendirilmesi gibi uyumlu biçimlerde gerçekleşebilirken, duyguların bastırılması ve duygulardan kaçınma gibi uyumsuz biçimlerde de gerçekleşebilmektedir (Gross, 1998). Örneğin; alkol ve sigara, duyguların olumsuz etkilerinden kaçınmak için kullanılan başa çıkma stratejileridir (Gross, 2002). Benzer bir biçimde, şema terapideki kopuk kendini uyuşturan başa çıkma modu da alkol ve benzeri yollarla duygulardan kaçınmayı belirtmektedir (Rafeli vd., 2011). Kaçıngan korungan modda da davranışsal kaçınma kullanılarak olumsuz durumlardan kaçınılmaktadır (Jacob vd., 2014). Modların, reddedilme ve yalnız bırakılma gibi durumlarda aktive oldukları ve öfke, utanç, yalnızlık gibi abartılı duygular meydana getirdikleri belirtilmektedir (Jacob vd., 2018). Ayrıca, modların deneyimlenen duyguyu sürdürmede etkili oldukları da öne sürülmektedir (Jacob vd., 2014).

2.5. Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Çocuklar korktukları şeyleri veya endişelendikleri durumları kolayca belirtemeyebilirler. İçe dönme, uyku sorunları, anneye çok fazla bağlılık duyma veya da okula gitmek istememe gibi göstergelerle belli etmektedirler. Ailelerin çocukların bu hareketlerini doğru biçimde algılayıp açıklaması oldukça önemlidir. Kimi zaman çocukların yaşamlarında ortaya çıkan önemli hayati olaylar da kaygıya neden

olabilmektedir. Örneğin, bir akrabanın kaybı, farklı bir ortama katılma, ebeveynlerin boşanması gibi. Kaygısı fazla olan çocuklarda yetişkinlerdeki gibi davranışsal, fiziki ve zihinsel göstergeler görülmektedir. Kaygısı fazla olan çocuklarda genel olarak gerginlik hissi, huzursuz olma, sebepsiz yere bir şeylere dair endişe duyma, uykusuzluk, tek başına uyuyamama ve gece terörü görülebilmektedir (Turan Cebeci, 2009).

Çocuklarda en fazla ortaya çıkan ruhsal bozukluk çeşidi, kaygı bozukluklarıdır. Sıklıkla ayrılık kaygısı, spesifik bir fobi ya da sosyal kaygı bozukluğu gibi bir kaygı bozukluğunun başlangıç zamanı genellikle çocukluk evresinde gün yüzüne çıkmaktadır. Çocuklarda kaygının meydana gelmesinde anne-babanın ve toplumsal çevrenin etkisi fazladır. Çevrede olan kaygılı insanlar, çocuğa uygulanan cezalandırıcı veya aşağılayıcı ebeveyn tavırları, toplumsal çevrenin etkisinde meydana gelen güç olaylar çocuklarda kaygıya neden olmaktadır. Çocuklarda kaygı bozuklukları tehlikesini pek çok stresli hayat tecrübeleri, çocukluk travması, bağlanılan kişilerden ayrılma ve çok fazla koruyucu ebeveynlik şekilleri gibi etkenler de etkileyebilmektedir (Penninx, Pine, Emily Holmes ve Reif, 2021).

Okul öncesi evrede çocuklarının kaygı halleriyle alakalı araştırmalarda özellikle bu evrelerde çocukların hayvanlar, doğaüstü varlıklar, doğal afetler, kötü düşler gibi şeylerden korku duydukları belirtilmiştir (Maurer, 1965; Oğuz, 2019). Çocukların yaşları büyüdükçe zihinsel ilerlemelerindeki gelişmeler neticesinde hayali veya realist olmayan korkuları, daha realist ve belirli olaylara doğru evirilmektedir. 2,5 ila 6,5 yaşlarındaki okul öncesi çocuklarının anne-babaların, çocuklarının kaygı problemleri yaşama yoğunluğunu seviyelendirdiği araştırmada 3 ve 5 yaşları aralığında en fazla biçimde ortaya çıkan kaygıların sırayla fiziki yaralanma endişesi (köpek, karanlık, örümcek, gök gürültüsü, fırtına), sosyal fobiler (tanımadığı kişilerle tanışmak veya oyunlarına girmeye çalışmak) ve ayrılık kaygısı (tek uyuma, evden ayrı olma) olduğu belirtilmiştir (Spence, Rapee, McDonald ve Ingram, 2001).

Okul öncesi evrede kaygılı ve içe kapanık hareketler sergileyen çocuklar yaşıtlarından uzak kalma, utanma şeklindeki hareketler belirtilebilmektedir. Bununla beraber ailelerin çocukları için çok fazla alaka ve korumada bulunması çocukları ailelerine daha düşkün duruma getirmekte ve çocuk ailesinden ayrı kalınca çok fazla kaygı duymaktadır. Ayrıca yaşıtlarından ayrı kalan çocuk bu kez onlar tarafından

kabullenilmeme durumu yaşayabilmektedir. Bu hal orta çocukluk ve ilk ergenlik evrelerine değin sürebilmektedir. Bundan dolayı çocuk yalnız kalabilmekte ve bu hal de çocukta sosyal kaygıya sebep olabilmektedir. İlerleyen zamanlarda yani ergenliğin ileri dönemlerinde ve erişkinlik evresinde ise insanlar arası ilişkilerini negatif doğrultuda etkileyebilmektedir (Aslan, 2016). Sonuçta erken çocukluk evresindeki çocukların kaygı bozukluklarına dair erken tanı koyma büyük önem taşımaktadır (Egger ve Angold 2006).

Turner, Beidel ve Costello (1987) kaygı bozukluğu teşhisi konmuş anne-babaların çocuklarında kaygı bozukluğu ihtimalinin, psikiyatrik açıdan sağlıklı anne-babaların çocuklarına kıyasla yedi kat daha ileri olduğunu belirtmişlerdir. Birtakım araştırmacılar, kuşaklar arası bu kaygı geçişini genetik aktarımla ifade etmişlerdir (Turner, Beidel, ve Costello, 1987; Franić, Middeldorp, Dolan, Ligthart vd., 2010; Ahmadzadeh, Eley, Leve vd., 2019). Ancak, kaygıya yönelik gerçekleştirilen birçok meta-analizde gerek çevrenin gerekse de kalıtımın ortak görevi olduğu gözlenmektedir (Gregory ve Eley, 2007; Murray, Creswell ve Cooper, 2009). Diğer taraftan birçok yaklaşım, çevresel etkenler noktasında çocuk kaygısının ilerlemesinde ve devam ettirilmesinde anne-babalığın görevine vurgu yapmaktadır. Gerçekleştirilen bir araştırmada, ileri seviyede anne-baba idaresi ile karakterize olan anne-baba-çocuk ilişkilerinde, kaygılı bir zihinsel modelin gün geçtikçe çocukta kaygının ilerlemesine ve devam etmesine neden olacağı ileri sürülmektedir (Kerns ve ark., 2017). Bu sayede anne-babanın gösterdiği tavır vasıtasıyla çocukta kaygı oluşturabileceği de görülmektedir.

Stuart Parrigon ve Kerns (2015) çocuklardaki kaygıya uzun vadeli etkileri bulunan anne-babaya bağlı birtakım nitelikleri ele almışlardır. En mühim faktörleri anne-babanın anksiyetesi, anne-babaların kendi içlerindeki çatışmaları, anne-baba-çocuk bağlanması, anne-babanın kontrolü ve bağımsızlık vermesi biçiminde beş başlık şeklinde yorumlamışlardır. Ebeveynlerin çocuk büyütürken üstlendikleri görevlerin farklılıkları ele alındığında, bu görevlerin çocukta oluşabilecek kaygıda da değişik etkileri bulunacağı tahmin edilmektedir. Çocuklarda kaygının ele alındığı birçok araştırmada annelerin ve annelik görevlerinin etkisine dikkat edilirken; babaların ve babalık görevlerinin etkisine yönelik sınırlı araştırma bulunmaktadır. Baba-çocuk etkileşimine yönelik araştırmaların fazla olmamasını Bögels ve Phares (2008)

annelerin çocuklarıyla daha çok zaman geçirmesi, babaların akademik araştırmalara dahil olmuyor olması, annelerin akademik araştırmalara katılmalarının daha rahat olduğuna inanılması biçiminde üç nedenle açıklamışlardır. Buna karşın sınırlı da olsa babalar ve çocuklarda kaygıyla alakalı gerçekleştirilen araştırmalarda, babaların çocuklarda kaygı ve kaygı bozuklukları oluşumunda önemli bir etkisinin olduğuna yönelik kanıtlar bulunmaktadır (Bögels ve Phares, 2008; Bögels ve van Melick, 2004; Teetsel ve ark., 2014).

Öneren-Şendil (2010) gerçekleştiği çalışmada, 5-6 yaş çocukların arkadaş tercihlerinde, mizaç, cinsiyet niteliklerinin sosyal olgunluk ve hareket sorunları (çok fazla kaygı, içe kapanıklık, agresiflik ve kızgınlık) bakımından değişiklik sergileyip sergilemediklerini ele almıştır. Çalışmaya, Ankara'da anaokuluna süren 5-6 yaş aralığında 42 çocuk, anne-babaları ve öğretmenleri katılmıştır. Çalışmada veri toplama şekli olarak "Resimli Sosyometri Ölçeği", "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği", "Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Çalışma neticesinde, arkadaşlık tercihlerinde daha samimi ve kararlı duran çocukların sosyal olgunluk yetisinin daha ileri olduğu, reaksiyon açısından daha ileri olanların ise kızgınlık-agresiflik hareketlerini daha fazla sergiledikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte davranış sorunlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Küçüködük (2015) gerçekleştirdiği tez araştırmasında, anaokuluna devam eden çocuğu bulunan annelerin hissettiği ayrılma kaygısı ve bağlanma şekilleriyle çocuğun sergilemiş olduğu hareketleri ve ayrılma kaygısı arasındaki bağlantıyı ele almıştır. Araştırmada gerek anne gerekse de öğretmen fikirlerine başvurulmuştur. Çalışmanın örneklemini 280 çocuğun annesi ve öğretmeni meydana getirmektedir. Çalışmada annelerden veriye ulaşmak için "Demografik Bilgi Formu", "Yuva Çocukları İçin Ayrılma Kaygısı Ölçeği (Anne-Baba Formu)", "Bilişsel Esneklik Envanteri, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II)", "Yetişkin Ayrılma Kaygısı Anketi" kullanılmıştır. Öğretmenlerden veri elde etmek amacıyla ise "Yuva Çocukları İçin Ayrılma Kaygısı Ölçeği (Öğretmen Formu)" ve "Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği"ne başvurulmuştur. Çalışmadan ulaşılan neticelere genel manada dikkat edildiğinde çocuğun ayrılma kaygısına dair puanlarla sosyal yetilerine yönelik puanları arasında aynı doğrultuda ve anlamlı, sorunlu hareketlere yönelik puanları arasında ise aksi yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmadan ulaşılan diğer bir

netice ise anne bağlanma şekliyle annenin ayrılma kaygısı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır.

Canabakan-Koç (2015) gerçekleştirdiği çalışmada, ayrılık kaygı bozukluğu sergileyen 48-66 aylık çocukların okul öncesi eğitim süresince adaptasyon aşamasında anne-baba tavırlarının etkisinin tespit edilmesi için çalışılmıştır. Çalışmaya, İstanbul 28 ilinde anaokuluna giden ayrılma anksiyete bozukluğu teşhisi almış çocuklar ve anksiyete bozukluğu sergilemeyen totalde 60 çocuk ve anne-babaları katılmıştır. Çalışmada veri toplama şekli olarak "Ebeveyn Tutum Ölçeği", "Katılım Formu" ve "Aile Bilgi Formu"nden yararlanılmıştır. Çalışma neticesinde, demokratik aile tavrı bulunan anne-babaların oranının çok korumacı tavra sahip anne-babalardan ileri olduğu; demokratik tavır gösteren ailelerin çocukları adaptasyon aşamasında pozitif bir ilişki gösterirken, çok korumacı, otoriter ve müsaade edici tavır gösteren ebeveynlerin çocuklarının adaptasyon aşamasında güçlük yaşadıkları belirtilmiştir. Babalar daha demokratik bir tavırdayken annelerin çok korumacı tavır sergiledikleri belirtilmiştir.

Yalçın (2016) gerçekleştirdiği çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının adaptasyon aşamasıyla anne-babaların tavırları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın nicel bölümüne, Eskişehir'de 2014-2015 eğitim döneminde anaokuluna giden 380 çocuk, anne-babalarıyla öğretmenleri, nitel bölümüne ise adaptasyon aşamasında sorun yaşadığı bilinen 9 çocuk, anne-babaları ve 9 öğretmen katılmıştır. Çalışmada veri toplama şekli olarak "Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği", "Ebeveyn Tutum Ölçeği", "Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu" ve "Yarı Yapılandırılmış Ebeveyn Görüşme Formu" kullanılmıştır. Çalışma neticesinde, demokratik ve çok koruyucu tavır gösteren anne-baba tavır ortalamalarının ileri, otoriter ve müsaade edici ebeveyn tavır puanlarının ise düşük olduğu, çocukların okul öncesi eğitimde adaptasyon puanları bakımından %6,31'inin okul öncesi eğitimde adaptasyon sorunu yaşadığı, %93,69'unun adaptasyon sağladığı belirtilmiştir.

Şişman (2022), annelerde bulunan Covid-19 korkusuyla çocukların pek çok hareketi (kızgınlık/agresiflik, sosyal aktiflik ve anksiyete/içe kapanıklık) arasındaki bağlantıda annelerin ebeveyn olarak gösterdikleri tavırların köprü olma etkisini ele almıştır. Bununla birlikte sosyodemografik verilere göre de farklılık sergileyip sergilemediğini de ele almıştır. Çalışmaya okul öncesi evrede eğitimini sürdüren,

Covid-19 a yakalanmamış 140 çocuğun annesi dahil olmuştur. Çalışmada yararlanılan veri elde etme araçları şu şekildedir: “Covid-19 Korkusu Ölçeği”, “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği”, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” ve “Sosyodemografik Bilgi Formu”. Veriler online ortamda elde edilmiştir. Çalışma neticelerine göre annelerin sahip olduğu Covid-19 korkusu, çocuklardaki anksiyete/içe kapanıklık hareketleriyle anlamlı seviyede yordamaktadır.

Battaglia vd. (2016) gerçekleştirilen boylamsal çalışmada, çocuklardaki ayrılık kaygısıyla çocukların yaşı arasındaki bağlantının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bunun için 1,5 yaşından 6 yaşına değin 1993 çocuk ve ebeveyni ayrılık kaygısı ilerlemeleri noktasından ele alınmıştır. Çalışma dahilinde her beş ayda bir çocuklar ve ebeveyni ziyaret edilerek ailelerin “Çocuk Davranışları Değerlendirme Anketini” doldurmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ulaşılan neticelere göre küçük yaşlarda görülen ayrılık kaygısının çocukların 4-5 yaşlarına ulaşmasıyla zamanla azaldığı görülmektedir. Çocukların 6 yaş evresinde ise ayrılık kaygısına dair etkenlerde ailesel etkenler ile doğum öncesi ve sonrası risk etkenlerinin baskın olduğu, bu çocuklarda ayrılık kaygısının kalıcı şekilde yaşandığı belirtilmiştir.

Garcia de Avila, ve diğerleri 2020’de Brezilya’da COVID-19 salgını sırasında sosyal mesafe bakımından çocuklar kaygının sıklığını ve bununla alakalı öteki etkenleri ele almak maksadıyla bu çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın araştırma grubunu 6-12 yaş arası Brezilyalı çocuklar ve anne-babaları meydana getiriştir. Veri elde etme aracı olarak “Çocuk Kaygı Anketi (CAQ)” ve Sayısal Derecelendirme Ölçeği (NRS) yararlanılmıştır. Veriler online ortamda elde edilmiştir. Çalışmada ulaşılan neticelere göre anne-babaların eğitim seviyelerinin çocuklarının COVID-19’u algılayışlarına etkide bulunduğunu fakat kaygı seviyelerine etki yapmadığı belirlenmiştir. Fakat ebeveynlerin yaşı, eğitim seviyeleriyle beraber çocuklarının kaygı seviyelerine doğrudan etkide bulunduğu neticesine varılmıştır. Ulaşılan diğer bir ver de şu şekildedir: en ileri kaygı düzeyine yaşı ufak ve eğitim seviyesi az olan anne-babaların çocukları sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modelini betimsel çalışma yöntemi oluşturmuştur. Böylece değişkenler ve örneklem üzerinde herhangi bir manipülasyon olmadan ilişkisel denenceler test edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2023-2024 eğitim öğretim döneminde İstanbul ilinde özel bir eğitim kurumuna bağlı Avrupa Bölgesi'ndeki okulların okul öncesi kademesinde

öğrenim gören okul öncesi eğitim öğrencileri ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise 2023-2024 eğitim öğretim döneminde İstanbul ilinde özel bir eğitim kurumuna bağlı Avrupa Bölgesi'ndeki okulların okul öncesi kademesinde öğrenim gören okul öncesi eğitim öğrencileri ve annelerinden çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 100 anne ve çocuk oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplamak amacıyla ölçekler yüz yüze görüşmeler ile yapılmış olup katılımcı annelerden demografik bilgiler alınarak 34 maddeden oluşan 5'li likert tip ölçeği olan Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (OÖÇAÖ) (Ebeveyn Formu) ve 179 maddeden oluşan 6'lı likert tip ölçeği olan Şema Mod Envanteri (ŞME) doldurulması istenmiştir.

3.4. Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmaya özel hazırlanan formda aile ve çocuğa ait sosyodemografik veriler alınmıştır. Katılımcılara yaş, eğitim, meslek, gelir düzeyi, cinsiyet, medeni durum, sahip olunan çocuk sayısı, psikiyatrik tanı gibi soruların yer aldığı kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.5. Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (OÖÇAÖ)

Okul öncesi çocuklarda anksiyeteyi ölçmek için oluşturulan ölçek, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarına yönelik bildirimine dayanmaktadır. Spence tarafından geliştirilmiş, ölçeğin uyarlama ve geçerlik güvenirlik çalışmaları ülkemizde Uğraş, Koşe Demiray, Mutluer ve Coşkun(2018) tarafından yapılmıştır. OÖÇAÖ yapı geçerliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinin sonuçları incelendiğinde ölçeğin orijinal faktör yapısıyla Türkçe formun faktör yapısının yirmi dokuz maddede uyumlu olduğu saptanmıştır. OÖÇAÖ'nin güvenirlik çalışmalarında iç tutarlık katsayıları tüm ölçek için .93 ve alt ölçeklerde toplumsal anksiyete bozukluğu için .84, yaygın anksiyete bozukluğu için .81, ayrılık anksiyetesi bozukluğu için .73 ve özgül fobi için .82'dir. Böylelikle güvenilir bir ölçek olduğu bildirilmiştir. OÖÇAÖ'nün çocukların anksiyete düzeylerini belirlemeye yönelik olarak kullanılabilecek geçerliği ve güvenirliği olan bir araç olduğu görülmektedir.

3.6. Şema Mod Envanteri (ŞME)

Bu envanter aslında erken dönem uyumsuz şemaların daha rafine hali olan bir formdur. Bir çeşit kişisel bildirim ölçeğidir. Toplamda 19 alt boyutu bulunmaktadır. Lobbesteal ve arkadaşları (Lobbestael, Vreeswijk, Spinhoven, Schouten ve Arntz, 2010) tarafından önce 118 madde fakat daha sonra eklemelerle 174 madde olacak şekilde büyütülüp güncellenmiştir. Ölçekten elde edilecek yüksek puanlar ilişkili modların etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir. 6'lı likert tipi bir öz bildirim ölçeğidir. Sağlıklı Yetişkin, Kırılgan Çocuk, Öfkeli Çocuk, Şüpheci Aşırı Denetimci, Adli Büyüklenmeci, , Hiddetli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Denetimsiz Çocuk, Mutlu Çocuk, Kopuk Korungan, Büyüklenmeci, Zorba ve Saldırgan, Cezalandırıcı Ebeveyn, Talepkar Ebeveyn, Entrikacı ve Manipülatif, Kurnaz Avcı, Öfkeli Korungan, Kopuk Kendini Yatıştırıcı gibi 19 alt ölçeği vardır.

Soygüt, Gülüm, Tuncer, Lobbestael ve Bernstein (2019) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Yapılan ölçümler arasındaki korelasyonlar .63-.89 ($p<.001$) arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin iç tutarlılık değerleri .62 ile .91 arasında değişim göstermektedir. İç tutarlılık, doğrulayıcı faktör analizi, test-tekrar test ve korelasyon analizleri bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu doğrulamıştır.

3.7. Veri Analizi

Verilerin analizi için SPSS-25 programı kullanılmıştır. Analize 100 katılımcı dahil edilmiştir. Betimsel verilerin analizinde ortalama, standart sapma yüzde ve frekans değerleri kullanılmıştır. Verilerin normalliği çarpıklık ve basıklık değerleri ile incelenmiştir. George & Mallery'ye (2016) göre -2 ile +2 arasında bir çarpıklık değerine sahip olan 7 aralığındaki basıklık değeri kabul edilebilir düzeydedir. Bu durumda Kurnaz Avcı ŞME değerleri sorunlu görünmektedir, ancak bahsedilen değerlere yakın değerler olması ve katılımcı sayısının da 100 olması sebebiyle Kurnaz Avcı ŞME puanlarının normal dağıldığı varsayılmıştır. Böylelikle, tüm değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayılmaktadır. ŞME ile OÖÇAÖ-EF ölçek puanları arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Betimleyici Verilerin Analizi

Bu bölümde betimleyici veriler yer almaktadır. Katılımcıların demografik verilerine dair yüzde ve frekans değerleri, sonrasında çalışmada kullanılan ölçeklere ait en küçük-en büyük değerler, çarpıklık-basıklık değerleri ile birlikte ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	N	%
Medeni Durum	Evli	93	93.0
	Boşanmış	6	6.0
	Ayrı Yaşıyor	1	1.0
Eğitim Düzeyi	İlkokul	1	1.0
	Lise	13	13.0
	Üniversite ve üstü	86	86.0
Çalışma Durumu	Evet	79	79.0
	Hayır	21	21.0
Gelir Düzeyi	0-25000 TL	45	45.0
	25000-50000TL	39	39.0
	50000-75000 TL	6	6.0
	75000-100000TL	3	3.0
	100000 TL ve üstü	7	7.0
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	56	56.0
	Erkek	44	44.0
Çocuk Sayısı	1	51	51.0
	2	42	42.0
	3	7	7.0
Anne Psikiyatrik Tanı	Evet	6	6.0
	Hayır	94	94.0
Çocuk Psikiyatrik Tanı	Evet	1	1.0
	Hayır	99	99.0
Değer	Min-Max	$\bar{x}$	ss
Yaş	27-58	36.91	4.86
Çocuk Yaşı (Aylık)	24-72	56.62	10.71
	Toplam	100	100.0

Katılımcıların demografik özelliklerine dair bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Araştırmada anne olarak 100 katılımcı yer almıştır.

Medeni durumu evli olan 93 (%93); boşanmış olan 6 (%6), ayrı yaşıyor olan 1 (%1) katılımcı vardır. Eğitim düzeyi ilkokul olan 1 (%1); lise olan 13 (%13); üniversite ve üstü olan 86 (%86) katılımcı vardır. Çalışan 79 (%79); çalışmayan 21 (%21) katılımcı vardır. Gelir düzeyi 0-25000 TL olan 45 (%45); 25000-50000 TL olan 39 (%39); 50000-75000 TL olan 6 (%6); 75000-100000 TL olan 3 (%3); 100000 TL ve üstü olan 7 (%7) katılımcı vardır. Çocuklarının cinsiyeti kız olan 56 (%56); erkek olan 44 (%44) katılımcı vardır. Çocuk sayısı 1 olan 51 (%51); 2 olan 42 (%42); 3 olan 7 (%7) katılımcı vardır. Psikiyatrik tanı alan 6 anne (%6); almayan 94 (%94) anne vardır. Psikiyatrik tanı alan çocuk 1 (%1); almayan 99 (%99) çocuk vardır.

Annelerin yaş aralığı 27-58, ortalaması 36.91±4.86 olarak hesaplanmıştır. Çocukların yaş aralığı 24-72 ay, ortalaması ise 56.62±10.71 ay olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. ŞME ve OÖÇA-EF için Betimleyici İstatistikler

Ölçekler	N	Min	Maks	$\bar{x}$	ss	Çarpıklık	Basıklık
Kırılgan Çocuk ŞME	100	11.00	37.00	18.03	6.32	1.244	1.259
Öfkeli Çocuk ŞME	100	8.00	34.00	15.84	5.61	1.136	1.382
Hiddetli Çocuk ŞME	100	9.00	30.00	13.16	4.40	1.543	2.690
Dürtüsel Çocuk ŞME	100	7.00	30.00	11.23	4.21	1.757	4.142
Denetimsiz Çocuk ŞME	100	5.00	22.00	11.64	3.72	.340	-.409
Mutlu Çocuk ŞME	100	8.00	48.00	36.42	8.14	-1.269	1.980
Söz Dinleyen Teslimci ŞME	100	6.00	21.00	9.80	3.11	1.035	1.269
Kopuk Korungan ŞME	100	9.00	28.00	15.25	4.41	.783	.307
Kopuk Kendini Yatıştırıcı ŞME	100	4.00	24.00	11.76	4.43	.532	-.159
Büyüklenmeci ŞME	100	11.00	43.00	21.63	7.05	.786	.305
Zorba ve Saldırgan ŞME	100	6.00	24.00	10.08	3.66	1.001	1.121
Cezalandırıcı Ebeveyn ŞME	100	10.00	31.00	13.32	3.95	2.043	5.055
Talepkar Ebeveyn ŞME	100	5.00	25.00	12.10	4.48	.359	-.349
Sağlıklı Yetişkin ŞME	100	14.00	58.00	43.43	8.33	-1.157	1.883
Entrikacı ve Manipülatif ŞME	100	11.00	34.00	14.62	4.55	1.821	3.825
Kurnaz Avcı ŞME	100	10.00	38.00	13.74	5.27	2.479	7.439
Öfkeli Korungan ŞME	100	8.00	40.00	19.43	7.01	1.019	.793
Şüpheci Aşırı Denetimci ŞME	100	13.00	65.00	28.85	9.07	1.131	2.773
Adli Büyüklenmeci ŞME	100	13.00	59.00	29.99	10.34	.653	-.044

OÖÇA-EF Toplam	100	.00	51.00	20.70	12.48	.510	-.604
Genel Anksiyete OÖÇA-EF	100	.00	11.00	3.38	2.70	.807	.007
Sosyal Anksiyete OÖÇA-EF	100	.00	18.00	4.46	3.85	1.094	1.153
Fiziksel Zarardan Korku OÖÇA-EF	100	.00	21.00	6.77	4.54	.853	.676
Ayrılma Anksiyetesi OÖÇA-EF	100	.00	12.00	3.62	2.92	.786	.059
OKB OÖÇA-EF	100	.00	11.00	2.47	2.52	1.307	1.480

ŞME: Şema Mod Envanteri; OÖÇA-EF: Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete-Ebeveyn Formu; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk

Tablo 2'de ŞME ve OÖÇA-EF için en küçük-en büyük değerler, çarpıklık-basıklık değerleri ile ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Kırılgan Çocuk puanları için aralık 11-37 arasında, ortalama= 18.03 ve standart sapma= 6.32, çarpıklık= 1.244 ve basıklık= 1.259 olarak hesaplanmıştır. Öfkeli Çocuk puanları için aralık 8-34 arasında, ortalama= 15.84 ve standart sapma= 5.61, çarpıklık= 1.136 ve basıklık= 1.382 olarak hesaplanmıştır. Hiddetli Çocuk puanları için aralık 9-30 arasında, ortalama= 13.16 ve standart sapma= 4.40, çarpıklık= 1.543 ve basıklık= 2.690 olarak hesaplanmıştır. Dürtüsel Çocuk puanları için aralık 7-30 arasında, ortalama= 11.23 ve standart sapma= 4.21, çarpıklık= 1.757 ve basıklık= 4.142 olarak hesaplanmıştır. Denetimsiz Çocuk puanları için aralık 5-22 arasında, ortalama= 11.64 ve standart sapma= 3.72, çarpıklık= .340 ve basıklık= -.409 olarak hesaplanmıştır. Mutlu Çocuk puanları için aralık 8-48 arasında, ortalama= 36.42 ve standart sapma= 8.14, çarpıklık= -1.269 ve basıklık= 1.980 olarak hesaplanmıştır. Söz Dinleyen Teslimci puanları için aralık 6-21 arasında, ortalama= 9.80 ve standart sapma= 3.11, çarpıklık= 1.035 ve basıklık= 1.269 olarak hesaplanmıştır. Kopuk Korungan puanları için aralık 9-28 arasında, ortalama= 15.25 ve standart sapma= 4.41, çarpıklık= .783 ve basıklık= .307 olarak hesaplanmıştır. Kopuk Kendini Yatıştırıcı puanları için aralık 4-24 arasında, ortalama= 11.76 ve standart sapma= 4.43, çarpıklık= .532 ve basıklık= -.159 olarak hesaplanmıştır. Büyüklenmeci puanları için aralık 11-43 arasında, ortalama= 21.63 ve standart sapma= 7.05, çarpıklık= .786 ve basıklık= .305 olarak hesaplanmıştır. Zorba ve Saldırgan puanları için aralık 6-24 arasında, ortalama= 10.08 ve standart sapma= 3.66, çarpıklık= 1.001 ve basıklık= 1.121 olarak hesaplanmıştır. Cezalandırıcı Ebeveyn puanları için aralık 10-31 arasında, ortalama= 13.32 ve standart sapma= 3.95, çarpıklık= 2.043 ve basıklık= 5.055 olarak hesaplanmıştır. Talepkar Ebeveyn puanları için aralık 5-25 arasında, ortalama= 12.10 ve standart sapma= 4.48,

çarpıklık= .359 ve basıklık= -.349 olarak hesaplanmıştır. Sağlıklı Yetişkin puanları için aralık 14-58 arasında, ortalama= 43.43 ve standart sapma= 8.33, çarpıklık= -1.157 ve basıklık= 1.883 olarak hesaplanmıştır. Entrikacı ve Manipülatif puanları için aralık 11-34 arasında, ortalama= 14.62 ve standart sapma= 4.55, çarpıklık= 1.821 ve basıklık= 3.825 olarak hesaplanmıştır. Kurnaz Avcı puanları için aralık 10-38 arasında, ortalama= 13.74 ve standart sapma= 5.27, çarpıklık= 2.479 ve basıklık= 7.439 olarak hesaplanmıştır. Öfkeli Korungan puanları için aralık 8-40 arasında, ortalama= 19.43 ve standart sapma= 7.01, çarpıklık= 1.019 ve basıklık= .793 olarak hesaplanmıştır. Şüpheci Aşırı Denetimci puanları için aralık 13-65 arasında, ortalama= 28.85 ve standart sapma= 9.07, çarpıklık= 1.131ve basıklık= 2.773 olarak hesaplanmıştır. Adli Büyüklenmeci puanları için aralık 13-59 arasında, ortalama= 29.99 ve standart sapma= 10.34, çarpıklık= .653 ve basıklık= -.044 olarak hesaplanmıştır.

OÖÇA-EF toplam puanları için aralık 0-51 arasında, ortalama= 20.70 ve standart sapma= 12.48, çarpıklık= .510 ve basıklık= -.604 olarak hesaplanmıştır. Genel Anksiyete puanları için aralık 0-11 arasında, ortalama= 3.38 ve standart sapma= 2.70, çarpıklık= .807 ve basıklık= .007 olarak hesaplanmıştır. Sosyal Anksiyete puanları için aralık 0-18 arasında, ortalama= 4.46 ve standart sapma= 3.85, çarpıklık= 1.094 ve basıklık= 1.153 olarak hesaplanmıştır. Fiziksel Zarardan Korku puanları için aralık 0-21 arasında, ortalama= 6.77 ve standart sapma= 4.54, çarpıklık= .853 ve basıklık= .676 olarak hesaplanmıştır. Ayrılma Anksiyetesi puanları için aralık 0-12 arasında, ortalama= 3.62 ve standart sapma= 2.92, çarpıklık= .786 ve basıklık= .059 olarak hesaplanmıştır. OKB puanları için aralık 0-11 arasında, ortalama= 2.47 ve standart sapma= 2.52, çarpıklık= 1.307 ve basıklık= 1.480 olarak hesaplanmıştır.

Güvenirlik Analizi

Bu bölümde, ŞME ve OÖÇA-EF puanlarına ilişkin Cronbach's Alfa değerleri verilmiştir.

Tablo 3. ŞME ve OÖÇA-EF Puanları için Cronbach's Alfa Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Cronbach's Alfa
Kırılgan Çocuk ŞME	.825
Öfkeli Çocuk ŞME	.681
Hiddetli Çocuk ŞME	.767
Dürtüsel Çocuk ŞME	.748
Denetimsiz Çocuk ŞME	.506
Mutlu Çocuk ŞME	.896
Söz Dinleyen Teslimci ŞME	.569
Kopuk Korungan ŞME	.611
Kopuk Kendini Yatıştırıcı ŞME	.673
Büyüklenmeci ŞME	.771
Zorba ve Saldırgan ŞME	.567
Cezalandırıcı Ebeveyn ŞME	.691
Talepkar Ebeveyn ŞME	.643
Sağlıklı Yetişkin ŞME	.794
Entrikacı ve Manipülatif ŞME	.670
Kurnaz Avcı ŞME	.742
Öfkeli Korungan ŞME	.761
Şüpheci Aşırı Denetimci ŞME	.810
Adli Büyüklenmeci ŞME	.811
OÖÇA-EF Toplam	.881
Genel Anksiyete OÖÇA-EF	.693
Sosyal Anksiyete OÖÇA-EF	.739
Fiziksel Zarardan Korku OÖÇA-EF	.704
Ayrılma Anksiyetesi OÖÇA-EF	.579
OKB OÖÇA-EF	.606

ŞME: Şema Mod Envanteri; OÖÇA-EF: Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete-Ebeveyn Formu; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk

Tablo 3'te ŞME ve OÖÇA-EF puanları için Cronbach's Alfa güvenirlik analizi sonuçları verilmiştir.

Kırılgan Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .825 olarak hesaplanmıştır. Öfkeli Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .681 olarak hesaplanmıştır. Hiddetli Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .767 olarak

hesaplanmıştır. Dürtüsel Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .748 olarak hesaplanmıştır. Denetimsiz Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .506 olarak hesaplanmıştır. Mutlu Çocuk için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .896 olarak hesaplanmıştır. Söz Dinleyen Teslimci için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .569 olarak hesaplanmıştır. Kopuk Korungan için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .611 olarak hesaplanmıştır. Kopuk Kendini Yatıştırıcı için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .673 olarak hesaplanmıştır. Büyüklenmeci için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .771 olarak hesaplanmıştır. Zorba ve Saldırgan için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .567 olarak hesaplanmıştır. Cezalandırıcı Ebeveyn için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .691 olarak hesaplanmıştır. Talepkar Ebeveyn için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .643 olarak hesaplanmıştır. Sağlıklı Yetişkin için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .794 olarak hesaplanmıştır. Entrikacı ve Manipülatif için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .670 olarak hesaplanmıştır. Kurnaz Avcı için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .742 olarak hesaplanmıştır. Öfkeli Korungan için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .761 olarak hesaplanmıştır. Şüpheci Aşırı Denetimci için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .810 olarak hesaplanmıştır. Adli Büyüklenmeci için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .811 olarak hesaplanmıştır.

OÖÇA-EF toplam için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .881 olarak hesaplanmıştır. Genel Anksiyete için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .693 olarak hesaplanmıştır. Sosyal Anksiyete için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .739 olarak hesaplanmıştır. Fiziksel Zarardan Korku için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .704 olarak hesaplanmıştır. Ayrılma Anksiyetesi için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .579 olarak hesaplanmıştır. OKB için Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .606 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. ŞME ve OÖÇA-EF Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
1.	Kırılgan Çocuk ŞME	1																							
2.	Öfkeli Çocuk ŞME	.587**	1																						
3.	Hiddetli Çocuk ŞME	.333**	.515**	1																					
4.	Dürtüsel Çocuk ŞME	.501**	.480**	.451**	1																				
5.	Denetimsiz Çocuk ŞME	.465**	.440**	.218*	.456**	1																			
6.	Mutlu Çocuk ŞME	-.397**	-.038	-.123	-.206*	-.077	1																		
7.	Söz Dinleyen Teslimci ŞME	.279**	.385**	.254*	.306**	.146	-.039	1																	
8.	Kopuk Korungan ŞME	.548**	.462**	.237*	.505**	.461**	-.366**	.142	1																
9.	Kopuk Kendini Yatıştırıcı ŞME	.233*	.322**	.038	.240*	.327**	.102	.236*	.221*	1															
10.	Büyüklenmeci ŞME	.183	.469**	.267**	.441**	.291**	.168	.123	.314**	.290**	1														
11.	Zorba ve Saldırgan ŞME	.324**	.538**	.422**	.543**	.268**	.000	.143	.376**	.245*	.609**	1													
12.	Cezalandırıcı Ebeveyn ŞME	.575**	.425**	.319**	.591**	.274**	-.456**	.318**	.435**	.203*	.209*	.454**	1												
13.	Talepkar Ebeveyn ŞME	.463**	.521**	.287**	.309**	.303**	.069	.374**	.333**	.379**	.465**	.518**	.358**	1											
14.	Sağlıklı Yetişkin ŞME	-.157	.221*	-.090	-.203*	.040	.756**	.012	-.096	.253*	.314**	.198*	-.271**	.262**	1										
15.	Entrikacı ve Manipülatif ŞME	.470**	.463**	.438**	.603**	.292**	-.194	.287**	.441**	.216*	.536**	.577**	.611**	.437**	-.076	1									
16.	Kurnaz Avcı ŞME	.382**	.614**	.517**	.478**	.325**	-.096	.149	.502**	.133	.511**	.632**	.458**	.456**	.066	.527**	1								
17.	Öfkeli Korungan ŞME	.260**	.600**	.526**	.382**	.327**	.098	.236*	.397**	.302**	.444**	.525**	.254*	.484**	.312**	.412**	.601**	1							
18.	Şüpheci Aşırı Denetimci ŞME	.355**	.489**	.197*	.342**	.282**	-.026	.056	.527**	.462**	.650**	.532**	.365**	.569**	.266**	.470**	.556**	.463**	1						
19.	Adli Büyüklenmeci ŞME	.181	.549**	.264**	.319**	.329**	.284**	.146	.346**	.318**	.770**	.647**	.136	.462**	.455**	.433**	.636**	.605**	.619**	1					
20.	OÖÇA-EF Toplam	.386**	.187	.198*	.198*	.234*	-.301**	.131	.349**	.147	.025	.064	.430**	.141	-.200*	.203*	.185	.032	.216*	.020	1				
21.	Genel Anksiyete OÖÇA-EF	.427**	.134	.178	.238*	.197*	-.378**	.048	.322**	.023	-.030	.067	.423**	.159	-.275**	.196	.113	.009	.120	-.047	.756**	1			
22.	Sosyal Anksiyete OÖÇA-EF	.218*	.047	.068	.004	.181	-.171	.120	.118	.080	-.199*	-.108	.180	-.020	-.172	.033	-.027	-.034	.001	-.123	.725**	.553**	1		
23.	Fiziksel Zarardan Korku OÖÇA-EF	.340**	.162	.150	.144	.174	-.281**	.104	.360**	.115	.030	.069	.337**	.061	-.148	.112	.204*	.022	.233*	-.014	.807**	.442**	.383**	1	
24.	Ayrılma Anksiyetesi OÖÇA-EF	.221*	.148	.058	.178	.245*	-.146	.104	.253*	.167	.136	.025	.323**	.173	-.119	.136	.173	-.020	.207*	.099	.796**	.488**	.434**	.613**	1
25.																									
26.	OKB OÖÇA-EF	.253*	.249*	.349**	.255*	.076	-.152	.106	.260**	.182	.247*	.257**	.423**	.246*	-.032	.388**	.268**	.187	.282**	.248*	.660**	.468**	.280**	.429**	.492**

Tablo 4'te ŞME ve OÖÇA-EF arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik Pearson Korelasyon Analizi sonuçları verilmiştir.

Kırılgan Çocuk puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.386; p<.01) puanları arasında orta düzeyde pozitif, Genel Anksiyete (r=.427; p<.01) puanları arasında orta düzeyde pozitif, Sosyal Anksiyete (r=.218; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif,Fiziksel Zarardan Korku (r=.340; p<.01)puanları arasında orta düzeyde pozitif, Ayrılma Anksiyetesi (r=.221; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif, OKB (r=.253; p<.05) puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Öfkeli Çocuk puanları ile OÖÇA-EF OKB (r=249; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Hiddetli Çocuk puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.198; p<.05) puanları ve OKB (r=.349; p<.01) puanları arasında orta şiddette pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Dürtüsel Çocuk puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.198; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif, Genel Anksiyete (r=.238; p<.05) toplam puanları arasında düşük düzeyde pozitif, OKB (r=.255; p<.05) puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Denetimsiz Çocuk puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.234; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif, Genel Anksiyete (r=.197; p<.05)toplam puanları arasında düşük düzeyde pozitif, Ayrılma Anksiyetesi (r=.245; p<.05) puanları arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır.

Mutlu Çocuk puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=-.301; p<.01) puanları arasında orta düzeyde negatif, Genel Anksiyete (r=-.378; p<.01) puanları ile orta düzeyde negatif, Fiziksel Zarardan Korku (r=-.281; p<.01) puanları arasında ise düşük düzeyde negatif bir korelasyon bulunmaktadır.

Söz Dinleyen Teslimci puanları ile OÖÇA-EF'den alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kopuk Korungan puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.349; p<.01) puanları arasında orta düzeyde pozitif, Genel Anksiyete (r=.322; p<.01) orta düzeyde pozitif, Fiziksel Zarardan Korku (r=.360; p<.01) orta düzeyde pozitif, Ayrılma Anksiyetesi

(r=.253; p<.05) düşük düzeyde pozitif, OKB (r=.260; p<.01) puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Kopuk Kendini Yatıştırıcı puanları ile OÖÇA-EF'den alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Büyüklenmeci puanları ile OÖÇA-EF Sosyal Anksiyete (r=-.199; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde negatif, OKB (r=.247; p<.05) puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Zorba ve Saldırgan puanları ile OÖÇA-EF OKB (r=.257; p<.01), puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Cezalandırıcı Ebeveyn puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.430; p<.01) orta düzeyde pozitif, Genel Anksiyete (r=.423; p<.01) orta düzeyde pozitif, Fiziksel Zarardan Korku (r=.337; p<.01) orta düzeyde pozitif, Ayrılma Anksiyetesi (r=.323; p<.01) orta düzeyde pozitif, OKB (r=.423; p<.01) puanları arasında ise orta düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Talepkar Ebeveyn puanları ile OÖÇA-EF OKB (r=.246; p<.05) puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Sağlıklı Yetişkin puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=-.200; p<.05), Genel Anksiyete (r=-.275; p<.01) puanları arasında ise düşük düzeyde negatif bir korelasyon bulunmaktadır.

Entrikacı ve Manipülatif puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=-.203; p<.05) düşük düzeyde negatif, OKB (r=.388; p<.01) puanları arasında ise orta düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Kurnaz Avcı puanları ile OÖÇA-EF Fiziksel Zarardan Korku (r=.204; p<.05) puanları ve OKB (r=.268; p<.01) puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Öfkeli Korungan puanları ile OÖÇA-EF'den alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Şüpheci Aşırı Denetimci puanları ile OÖÇA-EF toplam (r=.216; p<.05), Fiziksel Zarardan Korku (r=.233; p<.05), Ayrılma Anksiyetesi (r=.207; p<.05), OKB (r=.282; p<.01) puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

Adli Büyüklenmeci puanları ile OKB ($r=.248$; $p<.05$) puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmaktadır.

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel amacı okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerinin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular literatür eşliğinde tartışılarak yorumlanmıştır.

Araştırmaya 100 anne katılmış olup,annelerin yaş aralığı 27-58, ortalaması 36.91±4.86 olarak hesaplanmıştır. Çocukların yaş aralığı ise 24-72 ay, ortalaması 56.62±10.71 olarak hesaplanmıştır. Çocuklarının 56'sı kız (%56); 44'ü (%44) erkektir.

Medeni durumu evli olan 93 (%93); boşanmış olan 6 (%6), ayrı yaşıyor olan 1 (%1) katılımcı vardır. Eğitim düzeyi ilkokul olan 1 (%1); lise olan 13 (%13); üniversite ve üstü olan 86 (%86) katılımcı vardır. Çalışan 79 (%79); çalışmayan 21 (%21) katılımcı vardır. Gelir düzeyi 0-25000 TL olan 45 (%45); 25000-50000 TL olan 39 (%39); 50000-75000 TL olan 6 (%6); 75000-100000 TL olan 3 (%3); 100000 TL ve üstü olan 7 (%7) katılımcı vardır. Çocuk sayısı 1 olan 51 (%51); 2 olan 42 (%42); 3 olan 7 (%7) katılımcı vardır. Psikiyatrik tanı alan 6 anne (%6); almayan 94 (%94) anne vardır. Psikiyatrik tanı alan çocuk 1 (%1); almayan 99 (%99) çocuk vardır.

Araştırmamız kapsamında yapılan analizler sonucunda çocuktaki kaygı bozuklukları ölçeği (OÖÇAÖ-EF) toplam puanlarına göre genel anksiyete ve annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk, Dürtüsal Çocuk, Denetimsiz Çocuk, Kopuk Korungan, Cezalandırıcı Ebeveyn şema modları arasında pozitif yönlü korelasyon; Mutlu Çocuk ve Sağlıklı Yetişkin şema modları arasında ise negatif yönlü korelasyon saptanmıştır. Buna ek olarak çocuktaki ayrılma anksiyetesi ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk, Denetimsiz Çocuk, Kopuk Korungan, Cezalandırıcı Ebeveyn ve Şüpheci Aşırı Denetimci şema modları arasında pozitif yönlü korelasyon belirlenmiştir. Çocuktaki sosyal anksiyete belirtileri ile ise annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk şema modu arasında pozitif; Büyüklenmeci şema modu arasında ise negatif yönlü bir korelasyon olduğu bulgusuna erişilmiştir. (OÖÇAÖ-EF)-fiziksel zarardan korku alt ölçeğinden alınan puanlar ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Kırılgan Çocuk, Kopuk Korungan, Cezalandırıcı Ebeveyn, Kurnaz Avcı ve Şüpheci Aşırı Denetimci şema modları arasında pozitif korelasyon; Mutlu Çocuk şema modu arasında ise negatif

korelasyon saptanmıştır. Çocuktaki Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) belirtileri ile annenin erken dönem uyumsuz şemalarından Öfkeli Çocuk, Hiddetli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Büyüklenmeci, Zorba ve Saldırgan, Cezalandırıcı Ebeveyn, Talepkar Ebeveyn, Entrikacı ve Manüpilatif, Kurnaz Avcı, Şüpheci Aşırı Denetimci ve Adli Büyüklenmeci şema modları arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Yapılan bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasında bir ilişki olabileceği görüşünü destekler niteliktedir.

Çocuğu hayatının merkezine koyan, sert sınırları olan ya da ihmal eden ebeveynlerin çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebildiği bilinmektedir. Çocukla beraber gelişmektense sadece müdahil olan, domine eden, cezalandırıcı, suçlayıcı, fiziksel ya da psikolojik problemleri olan ebeveynler çocuğun bireyselleşmesini de güçleştirmektedir (Muris vd., 1996). Çocuk adına en kıymetli özdeşim objesi annedir bu sebeple en fazla vaktin de geçirildiği insan olarak anneden etkilenmemek söz konusu olmamaktadır. Annenin şemaları, doğuştan getirdiği karakteristik özellikleri ayrışma gibi çocuk için stres verici yaşam olaylarında önem teşkil etmektedir. Ayrılma kaygısı bu durumla birlikte değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla beklenen sonuç elde edilmiştir.Çalışmamızın bulguları ile paralel bir araştırmada ebeveynlerin şemalarının çocuklarına aktarıldığı görüşü desteklenirken; olumsuz ebeveynlik faktörleri de önem kazanmaktadır (Sundag vd., 2018). Kristine, Rork, Tracy ve Morris (2009) tarafından yapılan ve ebeveyn davranış ve tutumları ile çocukta görülen kaygı arasında ilişkiyi inceleyen ve bir araştırmada 31 aileden oluşan örneklemde ebeveyn sosyalleşmesi, kontrolü ve sıcaklığı dahil olmak üzere üç ebeveyn faktörü temel alınmıştır. Ebeveyn kontrolü ile çocuk kaygı belirtileri arasında orta düzeyde ilişkiler saptanmıştır; ebeveyn sıcaklığı ile çocuk kaygısı arasındaki ilişki için herhangi bir anlamlı sonuç ifade edilmemiştir. Annenin aşırı koruması ve olumsuz yönergeleri çocuğun sosyal kaygısıyla, babanın aşırı korumacılığı ise çocuğun genel kaygısıyla ilişkili belirtilmiştir. Ebeveynin aşırı koruması ve kontrolünün sosyal kaygı, çekingenlik ve sosyal sorunlarla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Kristine, Rork, Tracy ve Morris (2009). 4-5 yaş arası 103 erkek, 103 kız olmak üzere 206 çocuk ve anneleri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, Kwon (2012), annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik tepkilerinin yanı sıra annelerin duygusal ifadelerinin çocukların sosyal geri çekilme

üzerindeki etkileri incelenmiştir.Annelerin cezalandırıcı tepkilerinin çocukların sosyal olarak içe kapanma davranışlarıyla ilişkili olduğunu ifade edilmiştir.Yine benzer şekilde, 126 Fransız-Kanadalı çocuk ile çalışan LaFreniere ve Dumas (1992) ebeveynlik tarzı ve çocukluk kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Anksiyete bozukluğu olan ebeveynlerin reddedilme, aşırı kontrol ve sıcaklık eksikliği gibi "kaygıyı artıran" ebeveynlik uygulamalarına sahip olduğu vurgulanmıştır.

Kaygılı annelerin düşük düzeyde sıcak, daha az özerklik tanıyan ve daha eleştirel davrandıkları vurgulanmaktadır (Whaley, Pinto ve Sigman, 1999). İlgili çalışmada, çocuğun kaygı durumu, annenin özerklik davranışı vermesinde en belirleyici faktör olarak ifade edilmiştir.

Kaygılı ebeveynden çocuklarına (6 ila 12 yaş arası) kaygının geçiş mekanizmalarının incelendiği çalışmada, kaygılı ebeveynlerin kaygısız annelere göre daha içine kapanık ve çocukla iletişimde kopuk oldukları vurgulanmıştır (Woodruff-Borden, Morrow, Bourland ve Cambron, 2002). Kaygılı çocukların otoriter, otoriter olmayan, aşırı korumacı ve ihmalkâr ebeveynler tarafından yetiştirilme olasılığının daha yüksek olduğu gösterilmektedir (Yaffe, 2021). İlgili teorik çalışma, çocuk ve ergenlerin kaygı bozukluklarında rol oynayan ebeveyn davranış türlerini ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ebeveynlik tarzları ve uygulamaları ile çocukların kaygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

McLeod ve meslektaşları (2007) kontrol, aşırı katılım, özerklik ve çocukların kaygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptamışlardır. İlgili çalışmada, ebeveynliğin çocukluk kaygısında oynadığı rolü anlamak için ebeveynlik ile çocuk kaygısı arasındaki ilişkiyi test eden 47 çalışmanın meta-analizi yapılmış ve ebeveynlik, çocuğun kaygısındaki varyansın yalnızca %4'ünü açıkladığı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, kaygı bozukluğu olan 12 çocuk ile çalışan Sahithya ve Raman'ın (2021) ebeveynlerdeki otoriter tarzın çocuklarda kaygı bozukluklarıyla ilişkili olduğunu öne sürdüğü görülmektedir. Genel olarak, ebeveynlik ve çocuklarda kaygıya yönelik birçok çalışmaya denk gelinmiştir; bu çalışmaların çoğu okul öncesi çocuklara odaklanmadığından, farklı bir örneklemden ve çocukların yaşlarından elde edilen veriler ile desteklenmektedir.

Annelerin şemaları ve kaygı düzeyleri ile çocuklardaki kaygı bozuklukları arasındaki ilişkiye dair literatür incelendiğinde genel olarak destekleyici bulgulara

denk gelinmiştir. Bunlardan birinde, Ghamkhar Fard ve meslektaşları (2014) annelere ait olumsuz şemaların çocuktaki kaygı belirtilerinin zayıf bir yordayıcısı olarak vurgulanabileceği belirtilmiştir. Klinik olarak tanı almamış 9-13 yaş arası 200 çocuktan oluşan örneklem ile çalışılan araştırmada, bu çalışmanın bulguları ile benzer şekilde çocuk kaygı düzeylerinin yetişkin örneklemlerinde tanımlanan kaygı yordayıcılarına benzer olan yalnızlık, boyun eğme ve kırılganlık çocuk şemaları tarafından yordandığını ifade edilmiştir. Dolayısıyla, çocuk anksiyete belirtileriyle erken dönem uyumsuz şemaları önemli ölçüde ilişkili vurgulanmıştır (Ghamkhar Fard vd, 2014).

Çocukta saptanan okul öncesi anksiyete varlığı ile annenin şema modları karşılaştırıldığında; sağlıklı yetişkin ve mutlu çocuk alt boyutlarının beklendiği üzere anlamlı negatif ilişkili olduğu saptanmıştır. Diğer şema alt boyutları için pozitif korelasyon söz konusudur. Ebeveynler özellikle okul öncesi çocukların zihinsel, sosyal ve fiziksel sağlığının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır (Kiewer vd. 2004).

Okul öncesi yıllarda çocuğun bağlanma davranışının önemli ölçüde değiştiği bilinmektedir. Meins, Bureau, Fernyhough (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, annede kırılgan çocuk, denetimsiz çocuk ve kopuk korungan çocuk şema puanları arttıkça çocukta ayrılma anksiyetesinin anlamlı olarak arttığı saptanmıştır.

Literatürde özellikle Savunmasız Çocuk modu ve anksiyete ilişkisine yönelik bir çalışmalara denk gelinmiştir. Bu çalışmalardan birinde, sosyal izolasyon, yoksunluk, kendinden şüphe duyma, çaresizlik ve karamsarlık duygularının sıklıkla görüldüğü vurgulanmıştır (Michiel Van ve Van Vreeswijk, 2012). Özerklik ihtiyacının bakım verenler tarafından desteklenmediği durumlarda, kaygı ve öz-yeterlik eksikliği ile karakterize edilen Savunmasız Çocuk modunun gelişebileceğinden bahsedilmektedir (Arntz ve Jacob, 2013). Ayrıca ebeveynle başlayıp akranlar tarafından tekrarlanan eleştiri ve reddedilme deneyimleri, utanç uyandıran Cezalandırıcı Eleştiri modu olarak içselleştirilebilmektedir ve daha sonra bireyin kusurlu ve sevimsiz olduğuna dair öğrenilmiş mesajlarla kendini tekrar edebilir (Arntz ve Jacob, 2013; Farrell ve Shaw, 2018). Dolayısıyla söz konusu olumsuz şemalar ile kaygı arasında bulgulanan pozitif korelasyon literatür tarafından desteklenmektedir.

Saldias (2012), benzer şekilde incinmiş çocuk, kızgın çocuk, kopuk korungan ve cezalandırıcı ebeveyn modlarıyla ebeveyn ilgisi arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı korelasyonlar olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Şema modlarıyla ebeveynlik biçimleri ilişkisini hem klinik hem klinik olmayan örneklem kullanarak inceleyen Bo ve diğerleri (2017), ebeveynlik biçimleriyle incinmiş çocuk modu arasında anlamlı ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

Çocukta sosyal anksiyete alt boyutlarından fiziksel zarardan korku arttıkça annede kırılgan çocuk şema alt boyutu da anlamlı şekilde artmaktadır. Kırılgan çocuğa yönelik maddeler incelendiğinde "Kendimi dışarıda bırakılmış ya da dışlanmış hissederim" gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Zarar gördükçe zarar görmeye dair korkunun artması anlaşılırdır. Young ve arkadaşlarına (2003) göre kırılgan çocuk modunda hissedilen duygular kırılganlık, korku ve üzüntüdür. Bu korkunun fiziksel zarardan korku olması beklenilen bir sonuçtur. Özellikle, aktif hale gelen şemalar duygusal yoksunluk, terk edilme ve dayanıksızlık olarak belirtilmektedir. Sosyal anksiyete ile ilişkisi bu açıdan değerlendirildiğinde beklenen bir sonuçtur.

Erken dönem uyumsuz şemalar ile çocukların ayrılma kaygısı arasında da anlamlı bir ilişki olması beklenen bir sonuçtur. Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları çocukların ayrılık kaygısını etkileyebilir nitelikte görülmektedir. Şemalarla şekillenen bilişsel temel eyleme yansıtılmakta ve görüldüğü üzere davranışları etkilemektedir (Besharat, Sharifi ve Irvani, 2001). Ayrılık kaygısının hem psikolojik hem sosyal gelişimdeki etkileri ve çocukların psikolojik yaşamının birbirinden oldukça farklı boyutları sebebiyle, ayrılma kaygısını etkileyen faktörlerin incelenmesi gereklilik göstermektedir. Bahsi geçen çalışmalar odağında ebeveynlerin sahip olduğu uyum bozucu şemaların çocuklarına aktarılabileceği; ebeveynlerin sahip oldukları şemalar sebebiyle çeşitli tutum ve davranışlar sergileyebileceği ve bunun sonucunda da çocukların çeşitli psikopatoloji belirtilerine sahip olabileceği tahmin edilmektedir.

Sonuç olarak ilgili çalışma, çocuktaki kaygı belirtileriyle annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasında ilişkiye dair kanıtlar sunmuştur ancak bu ilişkilerin nedensel yönünü belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerin şema modları ile çocuktaki anksiyetenin ilişkisinin ele

alındığı çok sayıda çalışmaya denk gelinmemiştir. Bu açıdan daha geniş örneklemler ile yapılacak çalışmaların literatüre katkı sunacağı söylenebilir.

ÖNERİLER

1. Araştırmamızda elde edilen bulguların genellenebilirliği örneklemin küçüklüğü nedeniyle sınırlıdır. Daha büyük örneklemler ile yapılacak çalışmaların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
2. Araştırmamızın sonuçları okul öncesi çocuklarda kaygı bozuklukları ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasında bir ilişki olabileceği görüşünü destekler niteliktedir. Buna dayanarak okul öncesi dönemde kaygı bozukluğu yaşayan çocuklarda annelerin/ebeveynlerin kaygıları ve bilişsel şemalarını ele almanın önemli olabileceği düşünülmektedir.
3. Annelerin kendi bilişsel şemaları konusundaki farkındalıklarının artırılmasının çocukların kaygıları bozukluklarının tedavi sürecinde yarar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Abry, T., Latham, S., Bassok, D., ve LoCasale-Crouch, J. (2015). Preschool and kindergarten teachers' beliefs about early school competencies: Misalignment matters for kindergarten adjustment. Early Childhood Research Quarterly, 31, 78–88

Ahn YD, Jang S, Shin J, Kim JW. (2022) Psychological Aspects of Child Maltreatment. J Korean Neurosurg Soc. 65(3):408-414.

Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler. Milli Eğitim Dergisi, 145.

Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ., (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Eğitim ve Bilim, 28(128)

APA (2013) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th edition (DSM 5). Washington, DC, American Psychiatric Association.

Aral, N. ve Başar, F., (1998). Çocukların kaygı düzeylerinin yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumuna göre incelenmesi, Eğitim ve Bilim, 22(110)

Arntz, A. ve Jacob, G. (2016). Uygulamada şema terapi: Şema mod yaklaşımına giriş rehberi (1. Baskı). (G. Soygüt, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).

Arslan, R. (2017). Algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemalar ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi.

Aslan, Ö. M., (2016) Davranışsal ketlenme, sosyal içedönüklük, utangaçlık ve sosyal ilgisizlik üzerine bir derleme. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(57): 487-511

Arroyo-Borrell, E., Renart, G., Saurina, C., ve Saez, M. (2017). Influence maternal background has on children's mental health. International journal for equity in health, 16(1), 1-10.

Austin, V. L. ve Scıarra, D. T., (2019) Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar, Nobel, Ankara,123

Answorth, M. D., ve Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation: Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. Child Development, 41(1), 49-67.

Austin, V. L., ve Sciarra, D. T. (2010). Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aydın, A. B. (2020). Yetişkin bireylerde erken dönem uyum bozucu şemalar ve bağlanma stilleri ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Bahalı, K., Tahiroğlu, A. Y., Avcı, A., (2009). Okul reddi olan çocuk ve ergenlerin klinik özellikleri'', Anadolu Psikiyatri Dergisi, 10 (1): 310-317

Bakırcıoğlu, R. (2006) Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü. Anı, Ankara, 147

Balkaya, İ. (1998). Anaokuluna yeni başlayan çocukların okula uyum süreçlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Baran, M., Yılmaz, A. ve Yıldırım, M. (2007). "Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri: Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği", D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 27-44.

Battaglia, M., Touchette, E., Garon-Carrier, G., Dionne, G., Cote, S. M., Vitaro, F., Tremblay, R. E., ve Boivin, M. (2016). Distinct trajectories of separation anxiety in the preschool years: persistence at school entry and early- life associated factors. Distinct Trajectories of Separation Anxiety in the Preschool Years: Persistence at School Entry and Early- Life Associated Factors, 57(1), 39–46.

Beets, M. W. ve Foley, J. T. (2008). Association of father involvement and neighborhood quality with kindergartners' physical activity: A multilevel structural equation model. American Journal of Health Promotion, 22, 195-203

Bellibaş, E., Büküşoğlu, N., ve Erermiş, S. (2005). Ayrılma anksiyetesi tanılı bir grup çocukta mizaç özellikleri. Ege Tıp Dergisi, 44(1), 39–44.

Beesdo, K., Knappe, S., ve Pine, D. (2009). Anxiety and anxiety disorders in children and adolescents: developmental issues andimplications for DSM-V. Psychiatr Clin North Am, 32(3), 483–524.

Berksun, E. O. (2003). Anksiyete ve anksiyete bozuklukları. İstanbul: Turgut Yayıncılık.

Besharat MA, Sharifi M, Irvani M. Investigating the relationship between attachment styles and defense mechanisms. Journal of Psychology 2001;5:277-89. [Persian].

Bo, B., Lockwood, G. ve Young, J. E. (2017). A new look at the schema therapy model: Organization and role of early maladaptive schemas. Cognitive Behaviour Therapy, 47(4), 328–349.

Bolsoy, N., & Sevil, Ü. (2006). Sağlık-hastalık ve kültür etkileşimi. Anadolu hemşirelik ve sağlık bilimleri dergisi, 9(3), 78-87.

Bora, A. ve Ünüvar, P. (2020). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeceynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi, 56, 345-361.

Bowlby, J. (1973), Attachment and loss: Vol 2 Seperation: Anxiety and Anger, Basic Books, New York.

Bowlby, J. (1980), Attachment and loss: Vol 3 Loss, Basic Books, New York. 71

Bowlby, J. (1982), Attachment and Loss: Vol 1 Attachment, 2nd ed., Basic Books,

Bowlby, J.(1944) Fourty-Four juvenile thieves: their characters and home lifes. The International Journal of Psycho-Analysis, 25, 19-48.

Bricker, D. C. ve Young, J. E. (2012). A client's guide to schema therapy. Schema Therapy Institute

Brumariu, L. E. ve Kerns, K. A., (2010). Mother–child attachment patterns and different types of anxiety symptoms: Is there specificity of relations?, Child Psychiatry & Human Development, 41(6): 663-674

Brzezińska, A. I., Czub, M., ve Ożadowicz, N. (2013). Adaptation of a three-year old child to preschool environment. Edukacja An Interdisciplinary Approach, 1, 25–40.

Buyse, E., Verschueren, K., Verachtert, P., ve Damme, J. V. (2009). Predicting school adjustment in early elementary school: Impact of teacher-child relationship quality and relational classroom climate. The Elementary School Journal, 110(2), 119–141.

Calvete E, Orue I, Hankin BL. (2013) Early maladaptive schemas and social anxiety in adolescents: the mediating role of anxious automatic thoughts. J Anxiety Disord. 27(3):278-88

Canabakan-Koç, N. (2015). Okul öncesi dönem adaptasyon sürecinde ayrılık anksiyetesi bozukluğu geliştirmiş 48-66 aylık çocuklarda ebeveyn tutumlarının etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cecero, J., Nelson, J., & Gillie, J. (2004). Tools and tenets of schema therapy: toward the construct validity of the early maladaptive schema questionnaire–research version(EMSQ-R). Clinical Psychology & Psychotherapy, 11(5), 344-357

Chansky, T. (2009). Çocuklarda endişe. (E. Kandemir, Çeviri Ed.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Costello, EJ.; Egger, HL.; Angold, A. (2004) Developmental epidemiology of anxiety disorders. In:Ollendick, TH.; March, JS., editors. Phobic and anxiety disorders in children and adolescents: aclinician's guide to effective psychosocial and pharmacological interventions. New York, NY, US:Oxford University Press. 61-91.

Creswell, C. ve Willets, L. (2020). Çocuğunuzun Korku ve Endişeleriyle Baş Etmek (2. Baskı). N. Yener. Kuraldışı, İstanbul, 20-21, 25-26

Cüceloğlu, D. (2006). İnsan ve davranışı. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Correia, K., ve Marques-Pinto, A. (2016). Adaptation in the transition to school: perspectives of parents, preschool and primary school teachers. Educational Research, 58(3), 247–264.

Cüceloğlu D., (1993). İyi Düşün Doğru Karar Ver, Sistem, İstanbul

Cüceloğlu, D., (1998). İnsan ve Davranışı, Remzi, İstanbul, 277,440-441

Çetin, S.B., (2017). Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara

Çıkrıkçı, A., (2020). Okul öncesi eğitime yeni başlayan çocukların ayrılma kaygıları ile annelerinin kaygıları arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa

Dağ, İ., (1999) ‘‘Psikolojinin Işığında Kaygı’’, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 2(6): 181-189

Dick-Niederhauser, A. And Silverman, W. K., (2006). ‘‘Separation anxiety disorder’’, Practitioner’s guide to evidence-based psychotherapy, Springer, 627-633

Daniels, D. H. (2014). Children’s affective orientations in preschool and their initial adjustment to kindergarten. Journal of Adolescence, 74(4), 274–283.

Duman, G. K., (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygısı düzeyleri ve ana - baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir

Egger, H. L. ve Angold, A., (2004) Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology, Journal of child psychology and psychiatry, 47(3- 4): 313-337.

Erbay, F., ve Saltalı, N. D. (2020). Do the school adaptation levels of preschoolers vary according to their relationship with their teachers? International Journal of Evaluation and Research in Education, 9(4), 857–864.

Erkan, Z., (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(10)

Erten, H. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin izlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Esbjørn, B. H., Caspersen, I. D., Sømhovd, M. J., Breinholst, S. ve ReinholdtDunne, M. L., (2014). ‘‘Exploring the contribution of parental perceptions to childhood anxiety’’. Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology, 2(3): 115-123

Esmali Kooraneh A, Amirsardari L. (2015) Predicting Early Maladaptive Schemas Using Baumrind's Parenting Styles. Iran J Psychiatry Behav Sci. 9(2):e952.

Fard ZG, Schneider S, Hudson JL, Habibi M, Pooravari M, Heidari ZH. (2015) Early maladaptive schemas as predictors of child anxiety: The role of child and mother schemas. International journal of Applied Behavioral Sciences;1:9-18.

Farrell, J. M., & Shaw, I. (2018). Experiencing schema therapy from the inside out: A self- practice/self- reflection workbook for therapists. The Guilford Press

Feigon, S. A., Waldman, I. D., Levy, F. ve Hay, D. A., ‘‘Genetic and environmental influences on separation anxiety disorder symptoms and their moderation by age and sex’’, Behavior genetics, 31(5): 403-411 (2001)

Freud, S. (1917). Introductory lectures on psycho-analysis. The Standart Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVI (1916-1917): Introductory Lectures of Psychoanalysis, 241-463.

Fox, N. A. ve Pine, D. S., (2012).Temperament and the emergence of anxiety disorders, Journal of the american academy of Child and adolescent Psychiatry, 51(2): 125

Garcia de Avila, M.A., Hamamoto Filho, P.T., Jacob, F.L.D.S., Alcantara, L.R.S., Berghammer, M., Jenholt Nolbris, M., Olaya-Contreras, P., ve Nilsson, S. (2020). Children’s anxiety and factors related to the covıd-19 pandemic: an exploratory study using the children’s anxiety questionnaire and the numerical rating scale, International Journal of. 9;17(16) 5757.

Geçtan, E., (1997). ‘‘Psikanaliz ve Sonrası (Altıncı Basım)’’, Remzi, İstanbul

Geçtan, E., (2008). ‘‘İnsan Olmak’’, Remzi, İstanbul, 87

Geçtan, E. (1995). Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

George, D., & Mallery, P. (2016). IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference (13th ed.). New York: Routledge.

Gerrig, R.J. ve Zimbardo, P. G. (2013). Psikoloji ve yaşam (Sart, G., Çev.). Nobel Yayıncılık, Eylül 2013; 19, 321-322.

Ghamkhar Fard, Z., Schneider, S., L. Hudson, J., Habibi, M., Pooravari, M., & Hiji Heidari, Z. (2014). Early Maladaptive Schemas as Predictors of Child Anxiety: The Role of Child and Mother Schemas. International Journal of Applied Behavioral Sciences, 1(2), 9–18

Granot, D. (2014). Teacher-student attachment and student school adaptation: a variable centered and person centered analytical approaches. American Journal of Educational Research, 2(11), 1005–1014Gülay-Ogelman, H., ve Erten-Sarıkaya, H. (2013). Okul öncesi eğitimi almış çocukların okula uyum düzeylerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: İki yıllık boylamsal çalışma. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(7), 417–434.

Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences.

Gültekin Akduman, G., (2019). ‘‘Çocuklarda Görülen Uyum ve Davranış Sorunları’’, Ruh Sağlığı, A. Güngör Aytar, Hedef, Ankara, 90-117

Hill, N. E. ve Bush, K. R., (2001) ‘‘Relationships between parenting environment and children's mental health among African American and European American mothers and children’’, Journal of Marriage and Family, 63(4): 954-966

Hudson, J. L., Dodd, H. F. ve Bovopoulos, N., (2011). Temperament, family environment and anxiety in preschool children, Journal of abnormal child psychology, 39(7): 939-951

Hudson, N. W., Lucas, R. E., Donnellan, M. B. ve K. Kushlev, (2016) Income reliably predicts daily sadness, but not happiness: A replication and extension of Kushlev, Dunn, & Lucas (2015). Soc. Psychol. Personal. Sci. 7, 828–836.

James, I. A., Southam L. ve Blackburn, I. M. (2004). Schemas revisited. Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice, 11(6), 369-377.

Kanat, N. N. (2005). Tek çocuğun çevreye ve okula; Uyum problemlerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Kapçı E.G. ve Hamamcı Z., (2010) Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü”, Klinik Psikiyatri, 13(3).

Karla, C., ve Alexandra, M. P. (2016). Adaptation in the transition to school: perspectives of parents, preschoo and primary school teachers. Educational Research, 58(3), 247–264

Kliewer, W., Cunningham, J. N., Diehl, R., Parrish, K. A., Walker, J. M., Atiyeh, C., Neace, B., Duncan, L., Taylor, K., & Mejia, R. (2004). Violence exposure and adjustment in inner-city youth: Child and caregiver emotion regulation skill caregiver-child relationship quality, and neighborhood cohesion as protective factors. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 33, 477–487.

Kocabaşoğlu, N., (2008). “Anksiyete bozukluklarına genel bir bakış”, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, 62, İstanbul, 175-184

Komisyon, (1993), 14. Milli Eğitim Şurası Okul öncesi Eğitimi Komisyonu Raporu, YA-PA yayınevi A.Ş. İstanbul.

Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison, G. ve Neale, J.," (2017) Anormal Psikolojisi", M. Şahin, Nobel, Ankara, 173-177

Kristine E. Rork & Tracy L. Morris (2009) Influence of Parenting Factors on Childhood Social Anxiety: Direct Observation of Parental Warmth and Control, Child & Family Behavior Therapy, 31:3, 220-23

Kuzgun, Y. (2011). Rehberlik ve psikolojik danışma. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kwon, Y. (2012) Children's Social Withdrawal in Relation to Mothers' Reactions to Children's Negative Emotion and Mothers' Emotional Expressivity. Hum. Ecol. Res. 2012;50 (5): 13-24.

Küçüködük, C. (2015). 3-5 yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: bilişsel esnekliğin aracı rolü. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Labellarte, M. J., Ginsburg, G. S., Walkup, J. T. ve Riddle, M. A., (1999). "The treatment of anxiety disorders in children and adolescents", Society of Biological Psychiatry, 46 (11): 1567–1578

LaFreniere, P. J., & Dumas, J. E. (1992). A transactional analysis of early childhood anxiety and social withdrawal. Development and Psychopathology, 4, 385-402.

Mącik, D., Chodkiewicz, J., Bielicka, D. (2016). Trans-generational transfer of early maladaptive schemas–a preliminary study performed on a non-clinical group. Current Issues in Personality Psychology, 4(3), 132-145

Manav, F., (2011). "Kaygı kavramı", Toplum Bilimleri Dergisi, 5(9): 201-211

Marbina, L. Mashford-Scott, A., Church, A, ve Tayler, C. (2015). Assessment of wellbeing in early childhood education and care. Literature review. Melbourne: Victorian Curriculum and Assessment Authority

Masi G., Mucci M. ve Millepiedi S., (2001). "Separation anxiety disorder in children and adolescents: Epidemiology, diagnosis and management", CNS Drugs, 15(2): 93-104

Mason, O., Platts, H., & Tyson, M. (2005). Early maladaptive schemas and adult attachment in a UK clinical population. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 78(4), 549-564.

Maurer, A., (1965). What Children Fear, The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development, 106(2): 265-277

McDevitt, T., ve Ormrod, J. (2014). Child Development and Education. Londra: Pearson Education Limited.

McLean, H., Bailey, H., & Lumley, M. (2014). The secure base script: Associated with early maladaptive schemas related to attachment. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 87(4), 425-446.

McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. Clinical Psychology Review, 27(2), 155–172.

Meins, E., Bureau, J., Fernyhough, C. (2018). Mother–Child Attachment From Infancy to the Preschool Years: Predicting Security and Stability. Child Development, 89(3), 1022-1038.

Michiel Van, V., & Van Vreeswijk, M. (2012). The Wiley-Blackwell handbook of schema therapy:Theory, research and practice. Hoboken: John Wiley & Sons

Milli Eğitim Şürası, Raporlar, Görüşler,Kararlar. (1993, Eylül 27-29). Ankara.

Mofrad, S., Abdullah, R. And Samah, B.A., "Perceived parental overprotection and separation anxiety: Does specific parental rearing serve as specific risk factor", Asian Social Science, 5(11): 109-116 (2009).

Mohammadi, M. R., Pourdehghan, P., Mostafavi, S. A., Hooshyari, Z., Ahmadi, N. And Khaleghi, A., "Generalized anxiety disorder: Prevalence, predictors, and comorbidity in children and adolescents", Journal of anxiety disorders, 73, 102234 (2020).

Muris P, Steerneman P, Merckelbach H (1996) The role of parental fearfulness and modeling in children's fear. Behav Res Ther, 34(3): 265-268.

Nilüfer, G. ve Çınarbaş, D. C. (2018). Doğum sırası, algılanan ebeveynlik biçimleri ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişki. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 25(2), 125-139.

Oğuz, V., (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların korkuları ve nedenleri, Journal of Human Sciences, 16(1): 192-204

Oktay, A. (1990). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi (2), 151-160.

Oktay, A., ve Polat-Unutkan, Ö. (2005). Okul öncesi eğitimde güncel konular. İstanbul: Yaylacık Matbaası

Orgilés, M.; Méndez, X.; Espada, J.P.; Carballo, J.L.; Piqueras, J.A. (2012) Anxiety disorder symptoms in children and adolescents: Differences by age and gender in a community sample. Rev. Psiquiatr. Salud Ment. 5, 115–120

Öneren-Şendil, Ç. (2010). 5-6 yaş çocuklarında sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarının, akran kabulü, mizaç ve cinsiyet açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öngider N. (2013). Relationship between parents and preschool children. Psikiyatride Guncel Yaklasimlar - Current Approaches in Psychiatry, 5(4), 420-440.

Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Uluslararası Sos al Araştırmalar Dergisi. 2/6, 493-517.

Özdal, F. ve Aral, N., (2005). "Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2): 255-267

Öztürk, A. (2014). Sosyal Kaygıyı Açıklayan Yaklaşımlar. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13(48), 15–26.

Öztürk, S., (2006). "Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir

Öztürk, M., Sayar, K., Uğurad, I. ve Tüzün, Ü., (2005) "Sosyal Fobisi Olan Çocukların Annelerinde Sosyal Fobi yaygınlığı", Klinik Psikofarmakoloji Bulteni, 15(2)

Özusta, Ş., (1993) "Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanterinin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması" Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Özyürek, A., Berge, Z., & Yavuz, N. F. (2014). Okul öncesi çocukların sosyal becerileri ile yakın çevresindeki yetişkin etkleşimleri arasındaki ilişki. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 111–129

Özyürek, A. ve Tezel-Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 19–34.

Penninx, B. W. J. H., Pine, D. S., Holmes, E. A. Ve Reif, A., (2021). "Anxiety disorders", Lancet, 397(10277): 914-927

Pepito, G. M., ve Montalbo, I. C. (2019). Separation anxiety on preschoolers' development. International Journal of English and Education, 8(1), 229–239.

Pérez-Edgar, K. ve Fox, N. A., (2005). "Temperament and anxiety disorders", Child and Adolescent Psychiatric Clinics, 14(4): 681-706

Psychophysiology, 39(3), 281-291. https://doi.org/10.1017/S0048577201393198

Pittelkow, M. M., aan het Rot, M., Seidel, L. J., Feyel, N. And Roest, A. M., (2021). "Social Anxiety and Empathy: A Systematic Review and Meta-analysis, "Journal of Anxiety Disorders, 78:102357

Rafaeli, E., Bernstein, D. P. ve Young, J. E. (2011). Schema therapy: The CBT distinctive features series.Taylor & Francis Ltd.

Sahithya, B. R., & Raman, V. (2020). Parenting styles, temperament, and anxiety in children: Preliminary findings in the Indian population, Open Journal of Psychiatry & Allied Sciences, 11(1), 19–25.

Saldias, A. (2012). Deliberate self-harm in a clinical sample: The impact of schema modes, parental bonding and perceived stress [Yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Edinburg

Seçer, Z., Gülay-Ogelman, H., Şimşek, H., Önder, A., ve Bademci, D. (2014). Akran şiddetine maruz kalan ve kalmayan 5-6 yaş okul öncesi çocukların okula uyumlarının analizi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 351–372

Shear, K., Jin, R., Ruscio, A. M., Walters, E. E., & Kessler, R. C. (2006). Prevalence and correlates of estimated DSM-IV child and adult separation anxiety disorder in the National Comorbidity Survey Replication. American Journal of Psychiatry, 163(6), 1074-1083.

Sımsıkı, H., ve Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) geliştirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13(49), 104-123.

Silove, D., Manicavasagar, V., & Drobny, J. (2002). Associations between juvenile and adult forms of separation anxiety disorder: a study of adult volunteers with histories of school refusal. The Journal of nervous and mental disease, 190(6), 413-415.

Soygüt, G. ve Savaşır, I. (2001). The relationship between interpersonal schemas and depressive symptomatology. Journal of Counseling Psychology, 48(3), 359-364

Spielberger, C. D., (1966). ‘‘Anxiety and behavior’’, Academic Press, New York

Stacks, A., ve Goff, J. (2006). Family vorrelates of internalizing and externalizing behavior among boys and girls enrolled in head start. Early Child Development and Care, 176(1) ,67-85.

Stevenson, B. Ve Wolfers J., (2013). Subjective well-being and income: Is there any evidence of satiation? Am. Econ. Rev. 103, 598–604.

Sundag, J., Zens, C., Ascone, L., Thome, S., & Lincoln, T. M. (2018). Are schemas passed on? A study on the association between early maladaptive schemas in parents and their offspring and the putative translating mechanisms. Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 46(6), 738-753

Şahin M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(10), 117-135.

Şahin, M., (2019). ‘‘Korku, Kaygı ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları’’, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(10): 117-135

Şentürk Pilan, B., Özbaran, B., Yüksel, G., Tortop, E., Çalışan, R., Yuluğ, B., Tokmak, S. H., Anılır, G., Köse, S., Erermiş, S., Yüncü, Z., Bildik, T., (2021). Covıd-19 ve okul öncesi yaş grubu ruh sağlığı. Ege Tıp Dergisi, 60 (2), 128-135.

Şenkalfa, B.P., Eyüboğlu, T.S., Aslan, A.T., Gürsoy, T.R., Soysal, A.Ş., Yapar, D.; İlhan, M.N. (2020). COVID-19 pandemisinin kistik fibrozlu 90 çocuklar ve annelerinde anksiyete üzerine etkisi. Pediatr. Pulmonol. 55, 2128–2134

Şişman, H. (2022). Annelerin covıd-19 korkusunun okul öncesi çocuklarda kızgınlık/saldırganlık, sosyal yetkinlik ve kaygı davranışları üzerindeki etkisinde annenin ebeveynlik tutumunun aracı etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Tatsiopoulou, P., Holeva, V., Nikopoulou, V. A., Parlapani, E., ve Diakogiannis, I. (2022). Children's anxiety and parenting self- efficacy during the COVID-19- related home confinement. Child: Care, Health and Development, 48(6), 1103-1111.

Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N. ve Etz, K. (2000). Parent's child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class. Infant and Child Development, 9: 105-121

Turan Cebeci, S. C., (2009). ''Tam Aileye ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7- 12 Yaşları Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki'', Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2011), www.sozluk.gov.tr, 14.09.2023 tarihinde alındı.

Valiente, C., Swanson, J., ve Lemery-Chalfant, K. (2012). Kindergartners' temperament, classroom engagement, and student–teacher relationship: moderation by effortful control. Sosyal Gelişim, 21(3), 558–576

Varol Ş. (1990). Lise son sınıfı öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen bazı etmenler. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Wang, M. ve Zhao, J., (2015). ''Anxiety disorder symptoms in Chinese preschool children'', Child Psychiatry & Human Development, 46(1): 158-166

Weeks, M., Coplan, R. J. ve Kingsbury, A., (2009). ''The correlates and consequences of early appearing social anxiety in young children'', Journal of anxiety disorders, 23(7): 965–972

Weems CF. (2008) Developmental trajectories of childhood anxiety: identifying continuity and change inanxious emotion. Developmental Review. 28(4):488–502.

Welburn K, Coristine M, Dagg P, Pontefract A, Jordan S. (2002) The Schema Questionnaire—Short Form: Factor analysis and relationship between schemas and symptoms. Cognit Ther Res. 26)4(:519-30

Whaley, S. E., Pinto, A., & Sigman, M. (1999). Characterizing interactions between anxious mothers and their children. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 67(6), 826–836

Wittchen, H. U., Stein, M. B., ve Kessler, R. C. (1999). Socialfears and social phobia in a community sample of adoles-cents and young adults: Prevalence, risk factors and co-morbidity.Psychological Medicine, 29,309-323.

Woodruff-Borden J, Morrow C, Bourland S, Cambron S. The behavior of anxious parents: examining mechanisms of transmission of anxiety from parent to child. J Clin Child Adolesc Psychol. 2002 Sep;31(3):364-74.

Wu, Y. P., Wu, J. F., Chen, Y. M., Han, L., Han, P. G., Wang, P., ve Gao, F. (2015). Shyness and school adjustment among chinese preschool children: Examining the moderating effect of gender and teacher–child relationship. Early Education and Development, 26(2), 149–166.

Yaffe, Y. (2021). A narrative review of the relationship between parenting and anxiety disorders in children and adolescents. International Journal of Adolescence and Youth, 26(1), 449–459

Yavuzer, H., (2011). ‘‘Çocuk Psikolojisi (33. Basım)’’, Remzi, İstanbul, 78,129-133

Yiğitalp, G. ve Saka, G. (2017). Çevresel asbeste maruz kalan erişkin bireylerde kaygı ve umutsuzluk düzeyleri. Dicle Tıp Dergisi, 44 (4), 355-364.

Yalçın, V. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum süreci ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yeşil, D. (2008). Okulöncesi eğitim almış ve almamış öğrencilerin okula uyumlarının karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Yılmaz, K. ve Çokluk, Ö. (2016). Fen-edebiyat fakültesi mezunlarının araştırma kaygı düzeyleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1),1-9.

Young, J. E., Klosko, S. ve Weishaar, M. E. (2003). Schema therapy: A practitioner’s guide. New York: Guilford.

Young, J. E. ve Klosko, J. S. (1994). Reinventing your life: The breakthough program to end negative behavior... and feel great again (1st ed.). Penguin.

Zupančič, M., ve Kavčič, T. (2011). Factors of social adjustment to school: Child’s personality, family and pre-school. Early Child Development and Care, 181(4), 493–504.

EKLER

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Açıklama: Aşağıda sizinle ilgili kişisel bilgileri içeren sorulara yer verilmiştir. Bu bilgilerden size uygun olanların yanındaki parantezin içine (X) işaretini koyarak cevaplarınızı belirtiniz.

1. Yaşınız?:

2. Medeni Durumunuz?:

Evli ( ) Boşanmış ( ) Ayrı Yaşıyorum ( )

3. Eğitim Durumunuz?:

Eğitimi yok ama okuma yazma biliyor ( )

İlkokul ( )

Ortaokul ( )

Lise ( )

Üniversite ve üstü ( )

4.Çalışıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

5. Mesleğiniz:

6. Gelir Düzeyi:

0-25000 TL ( ) 25000-50000TL ( ) 50000TL-75000 TL( ) 75000TL-100000TL( ) 100000TL-ÜSTÜ ( )

7. Çocuğunuzun cinsiyeti ?

Kız ( ) Erkek ( )

8.Çocuk Sayısı

1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5ve üstü ( )

9.Bu ankette değerlendirdiğiniz çocuğunuzun yaşı kaçtır?

10) Annede psikiyatrik hastalık tanısı var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz…

11) Çocukta tanı almış psikiyatrik hastalık var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz…

EK 2. Şema Mod Envanteri (Versiyon-3)

AÇIKLAMA: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullanabileceği ifadeler yer almaktadır. Lütfen her birini, o ifadeye genel olarak **ne kadar** inandığınıza ya da **ne yoğunlukta** hissettiğinize göre derecelendiriniz.

SIKLIK: Genellikle,	
1=Hiç ya da Neredeyse Hiç	**4**= Sık Sık
2=Nadiren	**5**=Çoğu Zaman
3=Arada Sırada	**6**= Her Zaman

Sıklık		**Genellikle,**
	1.	İkinci olmayı kabullenemem.
	2.	Diğer insanların çoğundan daha özel ve daha iyi olduğumu hissederim.
	3.	Kendi çıkarım için insanların zayıflıklarından yararlanırım
	4.	Diğer insanlar, onlardan istediklerimi yapmadıklarında gerilirim.
	5.	Kendimi aşağılanmış hissederim.
	6.	Diğer insanlarla aramda bir bağ varmış gibi hissetmem.
	7.	Onlarla çatışmaktan, karşı karşıya gelmekten ve reddedilmekten kaçınmak için başkalarını memnun etmeye uğraşırım.
	8.	Birini öldürebilecek kadar sinirlenebilirim.
	9.	Sinirimi bozan düşünce veya duygularımdan daha az etkilenmek için kendimi sürekli meşgul ederim.
	10.	Hedeflerime ulaşamadığımda kolayca usanır ve pes ederim.
	11.	Mücadele etmezsem istismar edilirim ya da görmezden gelinirim.
	12.	Kendi gereksinimlerim diğer insanlarınkinden önceliklidir.
	13.	İnsanlardan yararlanabilmek için öncelikle bana güvenmelerini sağlarım.
	14.	Kendime koyduğum standartları yakalayabilmek adına keyfimden, sağlığımdan ve mutluluğumdan vazgeçerim.
	15.	Kızgın olduğumu söylemesem bile insanlar bunu fark ederler.
	16.	Tembelimdir.
	17.	Sorunları kendi başıma çözebilmek için çok uğraşırım.
	18.	Kendimi dışarıda bırakılmış ya da dışlanmış hissederim.
	19.	Sürekli bir şeyleri başarma ve tamamlama baskısı altındayım.

	20.	Kendime karşı acımasızım.
	21.	Kızgın olduğumda kimseyi yanımda istemem.
	22.	Kendimi, yanında bulunduğum kişilere göre değiştiririm ki beni sevip, onaylasınlar.
	23.	Kendimi cezalandırmak için canımı acıtmak gibi dürtülerim vardır (Örneğin, kendimi kesmek).
	24.	Bir baltaya sap olamamış insanlarla zaman geçirmeyi sevmem.
	25.	Eğer başkaları size iyi davranıyorsa, altında bilmediğiniz nedenler vardır.
	26.	Başkalarının asıl niyetleri konusunda dikkatli olmalıyım.
	27.	İnsanlarla içli dışlı olmak istemem.
	28.	Bir şeyler yapmanın “doğru” ve “yanlış” yolları vardır ve ben de doğru olanını yapmaya çalışırım, yoksa kendimi eleştirmeye başlarım.
	29.	Kendimi bu dünyada yapayalnız hissederim.
	30.	Aldatıldığım ya da bana adil davranılmadığı durumlar oldu.
	31.	Öfkeli olduğum zamanlarda sıklıkla kontrolümü kaybeder, diğer insanlara tehditler savururum.
	32.	Güç ve statüye her şeyden çok değer veririm.
	33.	İnsanların çoğuna güvenirim.
	34.	Diğer insanların ihtiyaçlarını ve duygularını göz önünde bulundurmaksızın, ne istersem onu yaparım.
	35.	Akılsız insanlara karşı sabrım yok.
	36.	Sadece karşılığını alacaksam bir şeyler yaparım.
	37.	Diğer insanlar hakkında yalan söylenebilir
	38.	Kendimi affedemiyorum.
	39.	Öfkelenmeye başladığımda çoğu kez kontrol etmeye çalışmam ve kendimi kaybederim.
	40.	Sonuçlarını düşünmeden ne hissediyorsam onu söylerim, veya düşünmeden hareket ederim.
	41.	Eğer öfkelenirsem öyle kontrolden çıkarım ki diğer insanlara zarar veririm.
	42.	Birinin canını yakıyorsam bunu hak edecek bir şey yapmış demektir.
	43.	Hiç kimse ona zarar verme planım olduğunu fark edemez.
	44.	Aklını başına getirmek için birisine fiziksel olarak zarar verebilirim.
	45.	Mutlu ve huzurlu hissediyorum.

	46.	Başıma bir şey geldiğinde insanların bana şefkat göstermesini hak etmiyorum.
	47.	Olanlar hoşuma gitmese de durdurmak için harekete geçmem.
	48.	İnsanlara öfkeleniyorsam kötü biriyimdir.
	49.	İnsanlara hissettirmeden onları amacıma göre kullanırım.
	50.	Beni üzen olaylar hakkında düşünmek zorunda kalmamak için yoğun bir şekilde çalışır ya da spor yaparım.
	51.	İnsanlara "benden uzak durun" mesajı verebilmek için kontrollü bir (düzeyde) öfke gösteririm.
	52.	Kendimi güçsüz ve çaresiz hissederim.
	53.	Benim için çok önemli olan insanlarla ilgili her şeye tahammül edebilirim.
	54.	Diğerlerinin beni incitmesine fırsat vermemek için uyanık olmalıyım.
	55.	Patronun ben olduğumu diğerlerine belli ederim.
	56.	Çoğu şeye karşı kayıtsızımdır.
	57.	Patronluk yapmayı severim.
	58.	Diğer insanlarla bir aradayken tetikte olmalısınız.
	59.	Haksız yere eleştirildiğimi, istismar edildiğimi veya benden yararlanıldığını hissettiğimde kendimi savunabilirim.
	60.	Kötü bir insan olduğum için diğer insanların keyif aldıkları şeylerden kendimi mahrum bırakırım.
	61.	Sözel olmayan yöntemlerle insanların öfkemi anlamalarını sağlarım.
	62.	Birini herhangi bir şey konusunda ikna edebilirim.
	63.	Sinirli olduğumda bunu dile getirmem; fakat insanlar anlarlar.
	64.	İnsanların benim için bir şey yapmasını istediğimde cazibemi kullanırım.
	65.	İnsanların beni eleştirmesine veya aşağılamasına izin veririm.
	66.	İstediğimi elde etmek için birilerine zarar vermekten çekinmem.
	67.	İnsanlara karşı çok öfkeliyim.
	68.	Yaptığım her şeyde en iyisi ben olmalıyım.
	69.	Kendimi çoğu insandan daha üstün hissederim.
	70.	İnsanlardan kurtulmak için planlar yaparım.
	71.	Eşitlik diye bir şey yoktur, o yüzden diğer insanların üzerinde üstünlük kurmak daha iyidir.
	72.	Diğer insanları etkilemek için hakkımda hikayeler uydururum.

	73.	İnsanlar göründükleri kadar zararsız değillerdir.
	74.	Çoğu insandan daha fazla sorumluluk sahibi olabilmek için kendimi zorlarım.
	75.	Sinirlendiğimde etrafa bir şeyler fırlatırım.
	76.	İnsanları benden uzakta tutmaya yarayan sessiz bir "öfke duvarı" örerim.
	77.	Hata yapmamaya çalışırım; yaparsam kendimi yer bitiririm.
	78.	İnsanların benim ne kadar güçlü olduğumu görmelerini sağlarım.
	79.	Umutsuz hissediyorum.
	80.	Benim yararıma olduğunu bilsem bile hoşlanmadığım şeyleri yapmakta zorlanırım.
	81.	Eğer insanlar üzerinde üstünlük kurmazsanız, onlar sizin üzerinizde kurarlar.
	82.	Hiçbir şey hissetmiyorum.
	83.	Diğer insanlar başarılı olduğumu görebilsinler diye bir şeyler satın alırım (pahalı arabalar, kıyafetler ve güzel bir ev).
	84.	Bana karşı olanlar bunun bedelini ağır ödeyeceklerdir.
	85.	Sorunları, duygularımın beni etkilemesine izin vermeden, mantıklı yollardan çözebilirim.
	86.	Sadece bir bakışımla insanlara öfkeli olduğumu gösterebilirim.
	87.	Duygularımdan kaçınmak için bana heyecan veren ya da beni sakinleştiren şeyler yapmaktan hoşlanırım (örneğin, çalışmak, kumar oynamak, yemek yemek, alışveriş yapmak, cinsel aktiviteler, televizyon izlemek).
	88.	Sürekli tetikte kalarak başkalarının sizi kullanmasını engelleyebilirsiniz.
	89.	Dürtülerimi, anlık isteklerimi kontrol etmem imkansızdır.
	90.	Bana yaptıkları yüzünden insanları azarlayasım gelir.
	91.	Sıradan olmak olabileceğiniz en kötü şeydir.
	92.	Diğer insanlara karşı talepkârımdır.
	93.	Kendime kızgınım.
	94.	Öğrenebilirim, gelişebilirim ve değişebilirim.
	95.	Birini öldürsem kötü hissetmezdim.
	96.	Diğer insanlar beni kibirli ve soğuk bulur.
	97.	Kaybolmuş hissediyorum.
	98.	İyimserim.

	99. Başımı belaya sokacak ya da diğer insanları incitecek kadar düşüncesizce hareket eder ya da duygularımı ifade ederim.
	100. Bana kulak verildiğini, anlaşıldığımı ve onaylandığımı hissederim.
	101. Öfkemin çığırından çıktığı olur
	102. İnsanları kendi çıkarlarım doğrultusunda yönlendirmede iyiyimdir.
	103. Hiçbir şeyi umursamam; hiçbir şey benim için önemli değildir.
	104. Kötü bir şey olursa bu benim hatamdır.
	105. İlişkilerde diğer kişinin hakimiyeti ele almasına izin veririm.
	106. Donuk hissederim.
	107. Gerektiğinde, değer verdiğim şeyleri başarabilmek için sıkıcı ve rutin işlere katlanırım.
	108. Özümde iyi bir insanım.
	109. Benim için bir şey yapsınlar diye insanları seviyormuş gibi yaparım.
	110. Diğer insanların uyduğu kurallara uymak zorunda değilim.
	111. Kendimi güvende hissederim.
	112. İyi bir yalancıyımdır.
	113. Eğer biri yanımda değilse, karşımdadır.
	114. Beni tanımak bir ayrıcalıktır.
	115. İstediklerimi elde edebilmek için insanların sırlarını onlara karşı kullanırım.
	116. Kendimi diğer şeylerden kopmuş hissediyorum (diğer insanlardan, duygularımdan ya da kendimden).
	117. Uyumlu bir insan olduğumu düşünüyorum.
	118. Başkalarının ihtiyaçlarını ve duygularını umursamadan istediğimi yaparım.
	119. Düşmanca duruşum ve beden dilim insanların öfkeli olduğumu anlamaları için yeterlidir.
	120. Kimsenin beni sevmediğini düşünüyorum.
	121. Sevildiğimi ve kabul gördüğümü hissediyorum
	122. Ucunda çok fazla para varsa birini öldürebilirim.
	123. İhtiyacımı açıkça ifade etmek yerine diğerlerinin dediğinin olmasına izin veririm.
	124. Diğer insanlar bana komplo kuruyorlar.
	125. İnsanlarla dalga geçer, onlara zorbalık yaparım.
	126. Dürtülerimi, anlık isteklerimi kontrol etmekte zorlanırım.

	127.	Saldırı en iyi savunma yöntemidir.
	128.	Diğer insanların beni itip kakmasına izin vermeyerek bana saygı duymalarını sağlarım.
	129.	istikrarlı ve güvenli bir hayatım olduğunu düşünüyorum.
	130.	Özgürlüğümün ya da bağımsızlığımın elimden alınmaya çalışılmasına kızgınım.
	131.	Birini çok kötü bir biçimde kırabilirim ve bu benim uykumu kaçırmaz.
	132.	Diğerlerinin bana zarar vermek için hazırladıkları planları açığa çıkaracak ipuçları ararım.
	133.	Hak etmediğimi düşündüğüm için kendimi eğlenceden mahrum bırakırım.
	134.	Sadece bakışlarımdan bile sinirli olduğum anlaşılabilir.
	135.	Kuralları çiğnerim, sonra da pişman olurum.
	136.	İlgi odağı olmak için elimden geleni yaparım.
	137.	Etrafımda insanlar olsa bile kendimi yalnız hissederim.
	138.	Diğer insanlara karşı oldukça eleştirelimdir.
	139.	İhtiyaçlarım konusunda sınırı aşmadan ısrarcı olurum.
	140.	Cezalandırılmayı hak ediyorum.
	141.	Olası tehditlere karşı her zaman tetikteyim.
	142.	Sıkıcı ya da tek düze işleri tamamlamak için kendimi zorlamam.
	143.	Körü körüne duygularımın peşinden giderim.
	144.	Biri bana nasıl hissetmem veya davranmam gerektiğini söylediğinde sinirlenirim.
	145.	İçimde biriktirdiğim ve boşaltmam gereken çok büyük bir öfkem var.
	146.	Öfkeli olduğum kişilere fiziksel olarak saldırırım.
	147.	Beni terk ettiği veya beni yalnız bırakıp gittiği için birine karşı öfkeliyim.
	148.	Duygularımı ne zaman ifade edip ne zaman etmemem gerektiğini bilirim.
	149.	Önce harekete geçer sonra düşünürüm.
	150.	Diğerlerinin sizinle dalga geçmesine veya size zorbalık yapmasına izin vermeniz ezik bir insan olduğunuzu gösterir.
	151.	Dikkatimi üzücü düşünce ve duygulardan uzaklaştırmak istiyorum.
	152.	Kişisel bilgilerimi paylaşmam çünkü insanlar bunu bana karşı kullanırlar.
	153.	İçinden geldiği gibi hareket eden ve eğlenceli biriyimdir.

	154.	Yapmam gereken tüm işleri bitirmeden kendime rahatlama veya eğlenme izni vermem.
	155.	Öfke patlamaları yaşarım.
	156.	Kötü biriyim.
	157.	Diğer insanların üzerinde üstünlük kurarak kendinizi sağlama alırsınız.
	158.	Öfkemi, diğer insanları çevremden uzaklaştırmak için kullanırım.
	159.	Kendimi özünde yetersiz, kusurlu ya da etkisiz hissederim.
	160.	Diğer insanlara karşı soğuk ve acımasızımdır.
	161.	Kendi başımın çaresine bakabilirim.
	162.	Birine bana yaptığı bir şey yüzünden saldırıp onu incitesim gelir.
	163.	İstediğimi elde etmek için başıma gelen şanssızlıkları abartılı bir biçimde anlatırım.
	164.	Bir şeyden çabucak sıkılır, ilgimi kaybederim.
	165.	Kendimi iyi tanırım ve beni nelerin mutlu edeceğini iyi bilirim.
	166.	Dayanıklıyımdır.
	167.	Diğer insanlarla bağım olduğunu hissederim.
	168.	Diğer insanları küçümserim.
	169.	Kendimi diğer insanlardan uzak hissederim.
	170.	Öfkeli olduğumda etrafa zarar veririm.
	171.	İntikam için doğru zamanı kollarım.
	172.	İnsanların yaptıkları şeylerin arkasındaki nedenleri bulmaya çalışırım.
	173.	"Bir numara" olmak benim için önemlidir (Örneğin; en popüler, en başarılı, en zengin, en güçlü).
	174.	Yalnız hissederim.

EK 3.OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA ANKSİYETE (KAYGI) ÖLÇEĞİ

(Ebeveyn Formu)

4: Çok sıklıkla doğru 3:Sıklıkla doğru 2: Bazen doğru 1: Nadiren doğru 0: Hiç doğru değil

CÜMLELER:	Hiç Doğru Değil 0	Nadiren Doğru1	Bazen Doğru2	Sıklıkla Doğru3	Çok Sıklıkla Doğru4
1. Endişesini gidermekte zorluk çeker.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Diğer insanların önünde bir şeyler yaparken şapşal ya da gülünç gözükeceğinden endişelenir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Yaptığı şeyleri, doğru mu yaptım diye sürekli kontrol eder. (ör,kapıyı kapattım, musluğu kapattım diye)	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Endişelerinden dolayı gergin, sinirli ve huzursuzdur.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Yetişkinlerden (örneğin kreş veya anaokulu öğretmeninden, okuldaki personelden) yardım istemekten korkar.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Siz yanında olmadan uyuyamaz ya da ev dışında bir yerde uyumak istemez.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Yüksekten korkar. (yüksek yerler)	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Endişelerinden dolayı uyumakta zorlanır.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Gün içinde ellerini sık sık yıkar.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Kalabalık veya kapalı yerlerden korkar.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Tanımadığı insanlarla tanışmaktan veya konuşmaktan çekinir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Anne babasının başına kötü bir şey gelecek diye endişelenir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Gök gürültülüsünden korkar.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Günün büyük bir kısmını değişik şeyler hakkında endişelenerek geçirir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Sınıf önünde konuşmaktan korkar (okul öncesi grubu ör,göster ve anlat)	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Kendisine kötü bir şeyler olacağından (örn. kaybolmak veya kaçırılmak gibi) ve sizi bir daha göremeyeceğinden endişelenir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
17. **Y**üzmekten tedirgin olur.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Kötü şeylerin olmaması için her şey yerli yerinde olmalıdır.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Başkalarının önünde utanç verici bir şeyler yapacağından endişelenir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)